

Uitgave:
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
Koninginnegracht 57, Den Haag, tel. (070) 614121.

april 1977

Vrijheid Werk Samenwerking

1977

Verkiezingsprogramma

VVD

In de VVD voelt u zich thuis!

**Vrijheid
Werk
Samenwerking**

Verkiezingsprogramma

VVD

inhoud

Het verkiezingsprogram van de VVD bestaat uit de volgende onderdelen:

	pag.
voorwoord	3
visie in vrijheid	5
program in hoofdlijnen	6
werkprogramma:	
Hoofdstuk I WELVAART	8
par. 1 Strijd tegen werkloosheid en inflatie	8
par. 2 Nullijn collectieve sector	9
par. 3 Overheidsuitgaven	9
par. 4 Sociale zekerheid	10
par. 5 Vergroting koopkracht	11
par. 6 Ondernemingsklimaat	11
par. 7 Overheid en ondernemen	12
par. 8 Economische groei en energie	13
par. 9 Regionaal beleid	14
Hoofdstuk II DE ONTPLOOIING VAN DE MENS	15
par. 1 Onderwijs en vorming	15
par. 2 Basisonderwijs	15
par. 3 Voortgezet onderwijs	16
par. 4 Hoger onderwijs	17
par. 5 Kwaliteit van het onderwijs	18
par. 6 Vrijheid van onderwijs	19
par. 7 Cultuur	19
par. 8 Sport en recreatie	20
par. 9 Mediabeleid	20
par. 10 Emancipatie van de vrouw	21
par. 11 Jeugd en jongeren	22
par. 12 Bejaarden	22
Hoofdstuk III RECHTSSTAAT EN DEMOCRATIE	23
par. 1 Rechtszekerheid	23
par. 2 Burger en overheid	24
par. 3 Kiesstelsel en parlement	26
par. 4 Departementale herindeling	26
par. 5 Veiligheid	27
Hoofdstuk IV VRIJHEID EN VEILIGHEID	28
par. 1 Buitenlands beleid	28
par. 2 Internationale rechtsorde	28
par. 3 Navo	29
par. 4 Defensie	30
par. 5 Europa	31
par. 6 Ontwikkelingssamenwerking	31
Hoofdstuk V LEEFBAAR LAND	33
par. 1 Bestuurlijke organisatie	33
par. 2 Ruimtelijke ordening	34
par. 3 Milieu	36
par. 4 Verkeer	37
par. 5 Wonen	38
par. 6 Welzijn	39
par. 7 Volksgezondheid	40
Hoofdstuk VI DE MENS EN ZIJN WERK	41
par. 1 Inkomen en bezit	41
par. 2 De onderneming	42
par. 3 Zelfstandigen	43
par. 4 Landbouw	44
par. 5 Arbeidsmarkt	45
nawoord	48

voorwoord

Ons land heeft niet alleen een kabinet van andere politieke samenstelling nodig, ons volk verdient een andere stijl van regeren. Ons land behoeft een kabinet, dat beseft dat niet de burgers er zijn voor de overheid, maar dat de overheid er is voor de burgers. Een kabinet, dat niet naar vergroting van zijn eigen macht streeft, maar dat door zijn beleid en de wijze waarop het zijn beleid uitvoert, gezag bij de burgers verwerft.

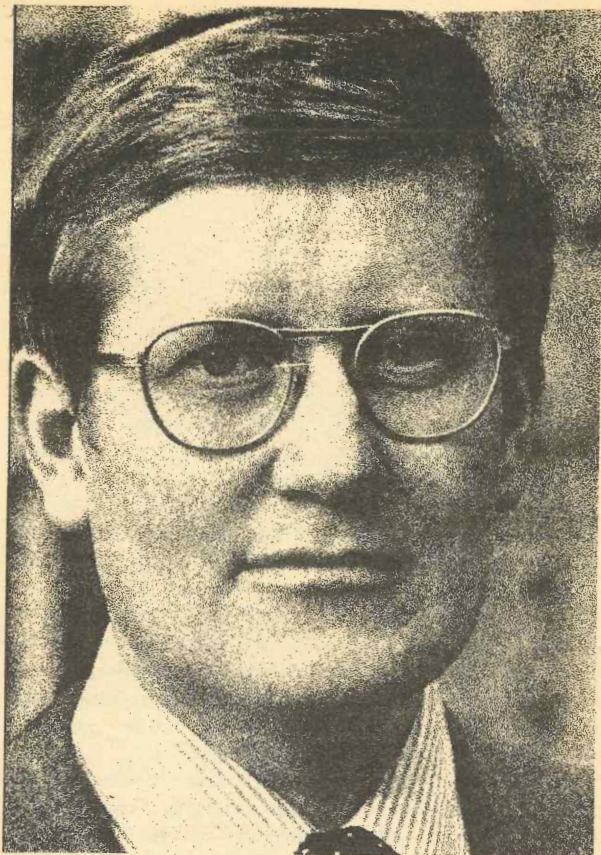
Ons land heeft recht op een kabinet waarin bewindslieden zitten die vertrouwen hebben in elkaar. Ministers, die zich in de eerste plaats bezighouden met hun eigen beleidsterrein, die niet in het openbaar ruziën, die zorgen voor eenheid van beleid. En ons volk heeft weer een minister-president nodig, die de eenheid in de ministerraad bewaart, die boven de partijen staat, die zijn ambtgenoten ruimte biedt en die niet elke keer weer tracht zijn eigen zin door te drijven. Het kabinet-Den Uyl heeft door zijn wijze van politiek bedrijven en door het optreden van de minister-president zelf, het aanzien van de politiek geschaad.

Het gaat ons om de kwaliteit van het bestuur. Die kwaliteit vereist een zorgvuldig regeringsbeleid en vraagt wetgevende arbeid van hoog gehalte. Eist een regering waarin de deelnemende partijen elkaar als gelijkwaardig beschouwen. Een coalitie gegrond op wederzijds respect en verdraagzaamheid. Een coalitie waarin onderling vertrouwen het bindmiddel is. Gedetailleerde regeerakkoorden zijn geen garantie voor een succesvol regeringsbeleid.

Zekerheden op hoofdpunten, waaruit de eensgezindheid van de regeringspartijen over het te voeren beleid spreekt, moeten voldoende zijn.

In het verkeer met de Staten-Generaal is in de komende periode grotere zorgvuldigheid vereist. En meer dan dat. In zijn omgang met de volksvertegenwoordiging behoort het kabinet voorop te stellen, dat het parlement zijn taak als medewetgever en controleur van de regering naar behoren moet kunnen vervullen.

Het kabinet mag de Staten-Generaal geen voor de beoordeling van het beleid onontbeerlijke gegevens onthouden. Een kabinet mag niet door een tactiek van vooruitschuiven van beslissingen de

volksvertegenwoordiging in tijdnood brengen. De onoverzichtelijke vloed van nota's, die het kabinet-Den Uyl de afgelopen periode over de volksvertegenwoordiging heeft uitgestort, heeft eerder onzekerheden geschapen dan beleid voortgebracht. Het overleg tussen regering en Staten-Generaal heeft onder dit alles geleden. De besluitvorming is trager geworden. Het zicht op het beleid is bemoeilijkt. Regering en parlement hebben de komende periode de taak zich gezamenlijk in te spannen om daarin verandering te brengen.

De VVD wil een volksvertegenwoordiging die waakt over de vrijheid, de rechten en de ontplooiingsmogelijkheden van de burgers en wil een regering die uitgaat van de visie, dat de overheid de burgers moet dienen.

H. Wiegel

visie in vrijheid

Naar liberale opvatting is de overheid er voor de burgers en niet omgekeerd. De overheid heeft een dienende taak, dienend ten aanzien van alle burgers.

De samenleving bestaat uit individuen met eigen persoonlijkheid, eigen waarde en eigen verlangens. Het tot zijn recht doen komen van de waarde van ieder mens moet naar het inzicht van de VVD het niet aflatend streven van de overheid zijn.

Wij geloven dat de kracht van onze samenleving schuilt in de vrijheid van het individu en in de mate waarin de samenleving die vrijheid gestalte wil geven. Vrijheid in verantwoordelijkheid, geen vrijheid in ongebondenheid. De strijd voor vrijheid is een moeilijke, nimmer beslechte, strijd. Telkenmale moet worden gewogen of onvervreembare rechten van het individu geen geweld wordt aangedaan.

Wij stellen het vrijheidsbeginsel voorop. Wij zijn er diep van overtuigd dat de mens zich alleen in vrijheid en bewust van de eigen verantwoordelijkheid kan ontplooien. Alleen in vrijheid kan de mens zijn creativiteit en inventiviteit ontwikkelen. Alleen vrije mensen in een vrije maatschappij kunnen zelf en in samenwerking met anderen, de problemen waar wij nu en in de toekomst voor staan, tot oplossing brengen.

De vrije mens wil op waarde geschat en naar inzet beloond worden. Is bereid offers te brengen om de sociaal zwakken gerechtigheid te bieden. Eist goed onderwijs voor zijn kinderen. Verwacht van de overheid dat deze hem aanmoedigt kansen te grijpen. Wil geen grauwe gelijkheid, maar het recht om zichzelf te zijn.

Vanuit die kijk op de mens en samenleving zal de VVD de komende jaren werken.

program in hoofdlijnen

1. Werkloosheid en inflatie

- a. De VVD is van mening dat in de komende jaren absolute voorrang moet worden gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.
- b. Wij kiezen om dat doel te bereiken voor het tot stand brengen van een evenwichtig pakket van maatregelen die gericht zijn op een situatie waarbij de collectieve sector procentueel niet meer toeneemt dan het inkomen dat we met elkaar verdienen: de nullijn voor de collectieve sector.
- c. Wij willen door lastenverlichting voor burgers en bedrijfsleven de economische groei stimuleren.
- d. De VVD beschouwt de particuliere ondernemingsgewijze productie als hoeksteen van onze samenleving, bron van welvaart en waarborg tegen concentratie van macht bij de overheid.

2. Sociale zekerheid

- a. De VVD is van oordeel dat het komende kabinet zich zal moeten inzetten voor het in stand houden van ons stelsel van sociale zekerheid.
- b. Wij kiezen voor herwaardering van ons gehele pakket van sociale voorzieningen en voor herziening van die onderdelen daaruit, die minder dringend zijn geworden, of tot een onbedoeld gebruik ervan hebben geleid.
- c. Wij zijn ervan overtuigd, dat, als deze herwaardering en herziening van de sociale voorzieningen niet of onvoldoende wordt aangepakt, ons sociale gebouw in zijn fundamenten zal worden aangetast.
- d. De VVD kiest voor een beleid dat bejaarden, zieken, mindervaliden, arbeidsongeschikten en werklozen vrij doet zijn van vrees voor hun bestaan: dat de zwakkeren beschermt en hen sterk maakt.

3. Ontplooiing

- a. De VVD vindt dat onderwijs en vorming moeten opleiden tot mondige mensen.
- b. Wij zijn van mening, dat onderwijs en vorming moeten aansluiten bij de eigen aard en bekwaamheden van het individu en ertoe moeten bijdragen, dat ieder zijn talenten ten volle kan ontplooiën.
- c. Wij willen onderwijs van hoge kwaliteit en willen niet dat het onderwijs wordt misbruikt om politieke en maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen of te beletten.
- d. De VVD houdt onverkort vast aan de vrijheid van onderwijs.

4. Rechtsbescherming

- a. De VVD is van oordeel dat de rechtsorde in ons land gehandhaafd moet blijven, dat wetten dienen te worden nageleefd en dat de wetgeving tijdig moet worden aangepast aan veranderende opvattingen in onze maatschappij.
- b. Wij vinden dat de overheid de vrijheid, de rechten en de persoonlijke levenssfeer van de burgers dient te waarborgen en te beschermen.

- c. Wij vinden, dat de overheid harmonie en overleg in de samenleving dient te bevorderen en zich moet keren tegen acties die de vrijheid van de burgers beperken en onze parlementaire democratie ondermijnen.
- d. De VVD is van mening, dat de overheid dient te zorgen voor de veiligheid van de burgers in ons land en de misdaad krachtig moet bestrijden.

5. Veiligheid in de wereld

- a. De VVD vindt dat ons land zich moet beijveren voor het versterken van de internationale rechtsorde.
- b. Wij zijn van oordeel dat Nederland zich ter wille van de verdediging van de vrije westerse wereld moet inzetten voor de instandhouding en versterking van de NAVO.
- c. Wij menen dat Nederland de komende jaren meer vaart moet geven aan de eenwording van een democratisch Europa, dat nauw dient samen te werken met de Verenigde Staten en andere vrije democratische landen.
- d. De VVD wil dat de ontwikkelingssamenwerking wordt gericht op het wegnemen van armoede en op het steunen van die landen die hun eigen ontwikkeling ter hand nemen.

6. Leefbaar land

- a. De VVD is van oordeel dat de kwaliteit van het leefmilieu van groot belang is voor de ontplooiing van ieder mens.
- b. Wij willen dat speciale aandacht wordt gegeven aan het versterken van de zwakke regio's en aan het woon- en leefklimaat in de grote steden.
- c. Wij wijzen een anti-autobeleid af; het particuliere en openbare vervoer dienen elkaar aan te vullen.
- d. De VVD wenst een krachtige bevordering van het eigen woningbezit.

7. De mens en zijn werk

- a. De VVD zet zich in voor een redelijk en rechtvaardig inkomen voor iedereen en wenst de persoonlijke bezitsvorming te bevorderen.
- b. Wij achten samenwerking tussen werknemers, ondernemingsleiding en aandeelhouders wezenlijk voor het goed functioneren van de onderneming.
- c. Wij achten het bestaan van gezonde middelgrote en kleine bedrijven van groot belang voor onze gehele maatschappij.
- d. De VVD kiest voor een beleid dat het mogelijk maakt dat mensen die willen werken ook kunnen werken.

8. Vrijheid en verantwoordelijkheid

- a. De VVD gaat uit van de overtuiging, dat de mens vanuit zijn verantwoordelijkheid voor de samenleving zijn talenten zo goed mogelijk zal gebruiken.
- b. Wij kiezen voor een maatschappij gegrond op overleg en samenwerking.
- c. Wij strijden voor een samenleving, gekenmerkt door verdraagzaamheid, verantwoordelijkheid en sociale rechtvaardigheid.
- d. De VVD zet zich in voor een vrije maatschappij voor vrije mensen.

werkprogramma

1. welvaart

1. strijd tegen werkloosheid en inflatie

De VVD is van mening dat in de komende jaren absolute voorrang moet worden gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.

Het de afgelopen jaren gevoerde beleid is er in belangrijke mate de oorzaak van, dat de werkloosheid in ons land tot onaanvaardbare hoogte is gestegen. Werkloos zijn is een straf. Het maakt gezinnen stuk, tast de eigenwaarde van de mens aan en vervreemdt mensen van elkaar en van de samenleving.

Wij wensen daarom, dat het komend kabinet als centrale doelstelling kiest het terugdringen van werkloosheid en inflatie, op zijn minst tot het niveau dat bestond bij het laatste kabinet waaraan de VVD deelnam.

Een getal van 125.000 werklozen is voor ons overigens allerminst ideaal. Er zal blijvend moeten worden gestreefd dit getal in de jaren '80 nog verder omlaag te brengen.

De werkloosheid in ons land is zonder een frontale aanval op de inflatie niet radicaal te bestrijden. Nederland kan dat niet in isolement.

Europese samenwerking en eenwording is, gezien de verwoestende werking die de inflatie heeft op werk en welvaart en dus op de toekomst van de vrije westerse samenleving, noodzakelijk. Wij beschouwen het nemen van initiatieven op dit terrein als een van de belangrijkste elementen van liberale Europese politiek.

Onze initiatieven zullen echter slechts geloofwaardig klinken, als wij de geldontwaarding in eigen land te lijf gaan. Inflatiebestrijding is ook sociale politiek. De gevolgen van de geldontwaarding worden immers veelal afgewenteld op de ruggen van hen die zich niet kunnen verweren. Om de geldontwaarding te bestrijden is medewerking van allen nodig. De overheid kan het niet alleen. Zij kan en moet wel het voorbeeld geven. Zij dient haar eigen uitgaven te matigen en de collectieve lasten terug te dringen. Alleen als de overheid dat doet, krijgt zij ons volk achter zich en kan zij het vertrouwen tussen overheid, werknemers en werkgevers herstellen.

- a. Het bereiken van een situatie waarbij de collectieve sector procentueel niet meer toeneemt dan het inkomen dat we met elkaar verdienen: de nullijn voor de collectieve sector.
- b. Indamming, beperking en bewaking van de overheidsuitgaven.
- c. Herwaardering van de sociale voorzieningen.
- d. Het vergroten van de koopkracht van de individuele burger.
- e. Herstel van een gezond ondernemingsklimaat.
- f. Het scheppen van een juiste verhouding tussen overheid en ondernemer.
- g. Het versterken van de economische structuur van ons land.

2. nullijn collectieve sector

Bestrijding van werkloosheid en inflatie is naar ons oordeel niet mogelijk als de groei van de collectieve sector niet aan banden wordt gelegd. Hoe paradoxaal het ook mag klinken: de groei van de collectieve uitgaven moet nu worden teruggebracht om de gemeenschapsvoorzieningen in de toekomst veilig te stellen. Inperking van de groei van de overheidsuitgaven zal door de daarmee samengaannde lagere fiscale en premielasten en geringere inflatie, de groei van onze economie positief beïnvloeden. Groei van de collectieve uitgaven achten wij aanvaardbaar. Die groei mag echter jaarlijks niet groter zijn dan de groei van ons nationaal inkomen.

De verhouding tussen collectieve en particuliere bestedingen moet worden gestabiliseerd. De groei van de collectieve sector wordt weer aan een vaste norm gebonden: wij kiezen voor de nullijn van de collectiviteit.

Ook los van de strijd tegen werkloosheid en inflatie, bepleiten wij een pas op de plaats in de verhouding tussen de particuliere en collectieve sector. Wij doen dat, omdat wij een grotere greep van de overheid op onze samenleving afwijzen. Wij doen dat, omdat wij menen, dat als de burgers zoveel mogelijk zelf kunnen beslissen over de besteding van hun inkomen, als zij zich kunnen ontplooien en hun initiatieven worden gestimuleerd en beloond, de samenleving daar als geheel mee wint.

- a. In de komende kabinetsperiode moet een voortschrijdend meerjarenplan, uitmondend in het bereiken van een constant aandeel van de collectieve sector in het nationaal inkomen (de nullijn), worden opgesteld en uitgevoerd.

3. overheidsuitgaven

Beperking van de groei van de overheidsuitgaven betekent, naast het wegsnoeien van wildgroei, ook dat op bepaalde uitgaven dient te worden bezuinigd die in zeer reële behoeften voorzien. Harde maatregelen zullen nodig zijn. De bomen groeien niet tot in de hemel, de wortels van onze welvaart zijn aangetast.

Voor de komende periode is een beleid vereist, waarbij ieder zijn steen bijdraagt. Wij kiezen daarbij voor een beleid dat de sociaal en economisch zwaksten zoveel mogelijk ontziet.

Geen enkel departement wensen wij van bezuinigingen uit te sluiten.

De grootste groeiers zullen het scherpst onder de loupe worden genomen.

Die departementen, die rechtstreeks bijdragen aan onze welvaart zullen ruime armslag kunnen krijgen.

- a. De groei van het overheidspersoneel dient de komende jaren ten hoogste gelijke tred te houden met de groei van de Nederlandse bevolking.
- b. Bezuinigingen in de sfeer van de overheidsuitgaven worden uitgevoerd volgens de wegen, aangegeven in het rapport „Puinruimen en Opbouwen” uit 1976.
- c. Alle departementen worden door deskundigen kritisch doorlicht.

- d. Er wordt een daadwerkelijk begin gemaakt met een aanpassing van geldverslindende onderliggende wetten.
- e. Bij het totstandbrengen van toekomstige wetgeving dient het financieel effect op lange termijn te worden betrokken.
- f. Het overheidsbeleid wordt voortdurend getest aan normen van doelmatigheid.

4. sociale zekerheid

De VVD is van oordeel dat het komend kabinet zich zal moeten inzetten voor het instandhouden van het gebouw van de sociale zekerheid, want sociale zekerheid is onmisbaar. Wij kiezen voor een samenleving van vrije mensen die in staat en bereid zijn verantwoordelijkheid te dragen, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor elkaar.

Wij kiezen voor een samenleving van sociale rechtvaardigheid en onderlinge solidariteit. Het is om die reden, dat er voor gewaakt moet worden, dat ons stelsel van sociale zekerheid zichzelf niet wurgt door ongeremde woekering. Wij zijn ervan overtuigd, dat het ongebreideld verder oplopen van de sociale kosten onontkomelijk zal leiden tot het onbetaalbaar worden van het sociale stelsel. Dat zal leiden tot het ondergraven van de solidariteit van de werkenden met de niet-werkenden. Die ontwikkeling moet worden gekeerd. Daarom kiezen wij voor een herwaardering van ons gehele pakket van sociale voorzieningen.

- a. Voorlopig kan het pakket van sociale voorzieningen niet verder uitgebreid, binnen dit pakket moeten verschuivingen ten gunste van het opheffen van onrechtvaardigheden mogelijk blijven.
- b. Bestaande voorzieningen worden herzien en herwaardeerd, volgens de in het geschrift „Sociale Zekerheid Nu en Morgen“ van de prof. mr. B. M. Teldersstichting aangegeven wegen.
- c. De ontwikkeling van de sociale uitkeringen wordt losgekoppeld van die van het minimumloon.
- d. De sociale uitkeringen worden voorlopig waardevast gemaakt en kunnen weer extra worden verhoogd als de economische groei daartoe de ruimte biedt.
- e. De uitkeringen voor bejaarden (AOW) en weduwen en wezen (AWW) blijven welvaartsvast.
- f. Er wordt een jaarlijks sociaal budget opgesteld en aan de Staten-Generaal voorgelegd.
- g. Er komt een rekenkamer voor de sociale voorzieningen. De uitvoering van de sociale wetgeving wordt beter gecoördineerd.
- h. Er behoort een meer doeltreffende controle te worden uitgevoerd op misbruik en oneigenlijk gebruik van de sociale wetten door werkgevers, werknemers en andere betrokkenen.
- i. De positie van man en vrouw op het gebied van de sociale voorzieningen dient gelijk te zijn.
- j. Wijzigingen in het stelsel van kinderbijslag en kinderaftrek mogen niet gebruikt worden om te nivelleren en mogen het beginsel belasting naar draagkracht niet aantasten.

- k. Overdracht van premie-reserveringen tussen pensioenfondsen moet nagestreefd worden teneinde vergroting van mobiliteit van werknemers mogelijk te maken met behoud van of met handhaving van eerder verkregen pensioenrechten.

5. vergroting koopkracht

De belastingdruk in ons land is naar de mening van de VVD te hoog. Verlaging ervan achten wij noodzakelijk. Wij wensen de koopkracht van de burgers op peil te houden en te verbeteren. Wij zijn van mening, dat de burgers zoveel mogelijk zelf moeten kunnen bepalen, hoe zij hun inkomen willen besteden.

Wij achten een beperking van de loonkosten, zonder dat dit leidt tot aantasting van het reëel beschikbare inkomen, een belangrijk onderdeel van de strijd tegen de geldontwaarding. Voor de verbetering van de concurrentiepositie van ons land is het noodzakelijk dat de hoogte van belastingen en sociale lasten meer in overeenstemming wordt gebracht met die van de ons omringende landen.

Het belastingstelsel dat de VVD voor ogen staat, is doorzichtig en redelijk. Het bevordert de ontplooiing en ontwikkeling: de lasten voor de middengroepen, die in de afgelopen jaren zijn verzwaard, worden verlicht. Het dient de belastingmoraal: de in verhouding tot de huidige welvaart te hoog opgelopen belastingdruk werkt fraude in de hand.

- a. In de komende kabinetsperiode zal een plan tot ingrijpende vereenvoudiging van ons belastingstelsel worden ontwikkeld.
- b. De belastingharmonisatie binnen de E. G. dient krachtig te worden bevorderd.
- c. De inflatiecorrectie in de loon- en inkomstenbelasting wordt jaarlijks voor honderd procent toegepast.
- d. De te scherpe progressie in de loon- en inkomstenbelasting wordt afgezwakt.
- e. Inkomensverbetering voor de werknemers door belastingverlaging beperkt de stijging van de loonkosten en dient zo de strijd tegen de inflatie.
- f. De trekkers van vaste inkomens - zoals kleine spaarders en rentetrekken - behoren door het belastingstelsel tegen inflatie te worden beschermd.
- g. Verbetering van de fiscale positie van de gehuwde vrouw, bijvoorbeeld door verruiming van de mogelijkheid tot integrale rolverwisseling.

6. ondernemingsklimaat

Het ondernemingsklimaat is de laatste jaren verziekt. De lasten voor het bedrijfsleven zijn verzwaard. Het bedrijfsleven is op tal van manieren aan banden gelegd. Rendementen zijn scherp teruggelopen, faillissementen zijn sterk toegenomen en nieuwe investeringen zijn achtergebleven. Het zijn naar onze mening

niet alleen en ook niet in de eerste plaats de lastenverzwaringen die het bedrijfsleven hebben verzwakt. Het de laatste jaren gevoerde beleid heeft uitgemunt door onbegrip. Daar waar snel en doeltreffend handelen van de overheid noodzakelijk was, bleek gebrek aan besluitvaardigheid. De belangen van het ondernemen in ons land en daarmee van de werkgelegenheid werden opgeofferd aan dogmatisme en ideologie. Van goed samenspel tussen overheid, vakbeweging en werkgevers - zo noodzakelijk om de werkloosheid tegen te gaan - was geen sprake.

Het nieuw te vormen kabinet zal het vertrouwen tussen overheid, vakbeweging en werkgevers moeten herstellen. Het ondernemen moet weer op waarde worden geschat. Wij zien de particuliere ondernemingswijze produktie als hoeksteen van onze samenleving, bron van welvaart en waarborg tegen concentratie van macht bij de overheid.

Het herstel van het vertrouwen tussen overheid en vakbeweging eist een loonbeleid waarbij het ingrijpen van de overheid in de loonontwikkeling uitzondering is. Het kabinet biedt de sociale partners aan, jaarlijks, voordat het zich zet aan het ontwerpen van de Rijksbegroting, gezamenlijk overleg te plegen over sociaal-economische ontwikkeling en het ter zake te voeren beleid.

- a. Direct na zijn optreden nodigt het nieuw gevormde kabinet werknemers en werkgevers uit voor een topberaad over het herstel van het ondernemingsklimaat.
- b. Het kabinet pleegt jaarlijks, voordat het zich zet aan de opstelling van de Rijksbegroting, overleg met de sociale partners over het te voeren sociaal-economisch beleid.
- c. De arbeidskosten voor het bedrijfsleven worden verlicht.
- d. De vennootschapsbelasting wordt verlaagd en in die belasting wordt een belastingvrije voet ingebouwd.
- e. Er dient een fiscaal winstbegrip gedefinieerd te worden, dat schijnwinsten uitsluit.

7. overheid en ondernemen

Niet alleen is de positie van de Nederlandse ondernemingen de laatste jaren verzwakt, ook de economische voorsprong, die Nederland op zijn buurlanden had door de rijkdom van ons aardgas en onze geografische ligging is niet uitgebuit. De opbrengst van ons aardgas is niet gebruikt om de economische ruggegraat van ons land te versterken, maar is potverteerd. De industriële ontwikkelingen in de randstand zijn doelbewust afgereemd en tegengegaan.

Het beleid dient de komende jaren gericht te zijn op het inlopen van de ontstane achterstand en op het scheppen van een goede startpositie voor ons bedrijfsleven in de jaren '80. De overheid zal een sociaal-economisch beleid moeten voeren dat gericht is op het verbeteren van de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven. De investeringen moeten door algemene maatregelen worden gestimuleerd. Onderscheid naar regio en bedrijfstak kan nodig zijn. Steun aan individuele bedrijven behoort tot het uiterste beperkt te blijven, omdat die leidt tot concurrentievervalsing, rechtsongelijkheid en vergroting van de greep van de overheid op het economische leven. Stille socialisatie door

het verkrijgen van duurzame zeggenschap van de overheid in ondernemingen is voor ons onaanvaardbaar. De investeringsbeslissingen moeten in de ondernemingen worden genomen. Wij kiezen voor decentralisatie van besluitvorming en tegen concentratie van macht.

- a. De investeringsbeslissingen worden in de ondernemingen genomen.
- b. Bij het stimuleren van investeringen kiest de overheid principieel voor globale maatregelen.
- c. Bij het stimuleren van investeringen kan de overheid onderscheid maken naar bedrijfstak en regio.
- d. Steun aan individuele bedrijven wordt tot het uiterste beperkt.
- e. De overheid treedt in overleg met het bedrijfsleven over de vraag op welke wijze de export kan worden bevorderd.
- f. De overheid stroomlijnt en verkort de procedures waarmee het bedrijfsleven bij vestiging en uitbreiding te maken heeft.
- g. De wet selectieve investeringsregeling wordt ingetrokken.

8. economische groei en energie

De groei van de produktie per hoofd van de bevolking in de wereld als geheel zal door moeten gaan. Grote groepen van de wereldbevolking leven nog steeds aan de rand van het bestaan minimum en aan redelijke verlangens in eigen land kan nog niet worden voldaan.

Wij kiezen doelbewust voor een beleid van verantwoorde economische groei. In veel sterkere mate dan voorheen moet rekening worden gehouden met milieueisen en de schaarste van energie en grondstoffen. De aardgasbaten moeten voor een deel worden gebruikt om het bedrijfsleven in staat te stellen zich aan te passen aan de hogere eisen die de bescherming van het milieu vraagt. Een ander deel van de aardgasbaten moet worden gebruikt voor het creëren van een aantrekkelijk klimaat in ons land voor speerpuntindustrieën, voor een goede economische structuur en voor de ontwikkeling van nieuwe energiebronnen. De nationale energievoorziening moet daarbij zo onafhankelijk mogelijk van internationale verhoudingen worden gemaakt.

In nauw overleg met onze Europese partners en met onze andere bondgenoten in de vrije westerse wereld moeten wij onze toekomstige energievoorziening veilig stellen. Dit geldt zowel voor de verdere ontwikkeling van klassieke energiedragers, zoals aardgas, kolen en olie, als voor het ontwikkelen van alternatieven, waaronder de kernenergie.

In het kader van het in ons land te voeren energiebeleid kan worden verwacht, dat er in het volgende decennium in ons land een tekort aan energie zal kunnen ontstaan. Het is daarom noodzakelijk een onderzoek te doen instellen naar de mogelijkheden om dit gat in de energievoorziening op te vullen. Bij dit onderzoek dient de kernenergie te worden betrokken. Er moet een bevredigende oplossing worden gevonden voor de problematiek van de veiligheid van de kerncentrales, van het risico van tegen kerncentrales gerichte terreur- en sabotagedaden

en van het opbergen van nucleair afval. Bij de besluitvorming dient mede in beschouwing te worden genomen, welke activiteiten in de ons omringende landen op dit gebied worden ontwikkeld.

De overheid moet een zuinig energiegebruik door burgers en bedrijfsleven stimuleren. Wij denken daarbij o.a. aan huizenisolatie en aan het gebruik van afvalwarmte. Tezamen met de ontwikkeling van nieuwe energiebronnen moeten deze maatregelen ertoe leiden, dat onze toekomstige energievoorziening veilig wordt gesteld. Bovendien draagt dit beleid bij tot het scheppen van werkgelegenheid, waar ons land behoefte aan heeft.

- a. De economische groei wordt, rekening houdend met milieueisen en de schaarste aan grondstoffen en energie, bevorderd.
- b. Een deel van de aardgasopbrengst wordt gebruikt om ondernemingen in staat te stellen zich aan te passen aan hogere milieueisen.
- c. Een deel van de aardgasopbrengst wordt gebruikt om een aantrekkelijk klimaat in ons land te helpen scheppen voor het versterken van de economische structuur, waaronder begrepen het behouden en aantrekken van speerpunt-industrieën en het onderzoek naar nieuwe energiebronnen.
- d. Te zamen met de Europese partners en onze andere bondgenoten van de vrije westerse wereld wordt een internationale energie-politiek tot stand gebracht.
- e. De overheid stimuleert een zuinig gebruik van energie en grondstoffen.

9. regionaal beleid

De economische achterstand in bepaalde regio's van ons land is onaanvaardbaar groot. Een eerste voorwaarde voor het inlopen van deze achterstanden is een krachtig en slagvaardig landelijk werkgelegenheidsbeleid. Daarnaast wordt een aantal speciale maatregelen voor de meest achtergebleven delen van de noordelijke, oostelijke en zuidelijke regio's bepleit.

- a. Door verbetering van o.a. de ontsluitingmogelijkheden en het voorzieningenniveau wordt een verdergaande versterking van de infrastructuur en het leefklimaat in deze regio's nagestreefd.
- b. Het acquisitiebeleid in de betreffende regio's wordt versterkt.
- c. Er wordt een ruimtelijk beleid gevoerd, dat een bijdrage levert aan het versterken van de positie van deze zwakke regio's.
- d. Versterking van het premiëeringsbeleid ter bevordering van de industrialisatie zowel voor nieuwe als voor vergroting van bestaande industrieën.
- e. Het ontwikkelen van een meerjarenplan, gericht op een evenwichtige regionale spreiding van zowel de vestiging van nieuwe als uitbreiding van bestaande rijksdiensten, verdient hoge prioriteit.
- f. De samenwerking van de zwakke regio's met aangrenzende gebieden in Duitsland en België wordt, vooral met het oog op het door de EEG te voeren regionaal beleid, bevorderd.

2. de ontplooiing van de mens

1. onderwijs en vorming

De VVD vindt dat onderwijs en vorming moeten opleiden tot mondige mensen. Wij zijn van mening, dat onderwijs en vorming moeten aansluiten bij de eigen aard en bekwaamheden van het individu en ertoe moeten bijdragen, dat ieder zijn talenten ten volle kan ontplooien. Uitgangspunt van liberale onderwijspolitiek is, dat ieder kind - meisje of jongen - dat onderwijs kan volgen, dat haar of hem in de samenleving de beste kansen biedt.

Het onderwijs behoort de individuele ontwikkeling en ontplooiing te dienen. Het moet ertoe leiden, dat ieder in eigen verantwoordelijkheid zijn plaats in de maatschappij kan vinden. Wij zien het onderwijs als het breekijzer bij uitstek in verstarde maatschappelijke verhoudingen. Het onderwijs moet de mens in staat stellen kritisch aan het maatschappelijk gebeuren deel te nemen en draagt zo bij aan verdere ontwikkeling en hervorming van onze samenleving. Wij bepleiten een onderwijsbeleid waarbij vooropstaat:

- a. Het zoveel mogelijk opheffen van achterstanden en het geven van eerlijke mogelijkheden aan iedereen.
- b. Het brengen van rust in het onderwijs, opdat toekomstige ontwikkelingen kunnen plaatsvinden op een hecht en goed doortimmerd onderwijsfundament.
- c. Het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs.
- d. Het bevorderen van verdraagzaamheid en respect voor anderen.
- e. Het opleiden van mondige, maatschappelijk weerbare burgers, die - eenmaal volwassen geworden - zelf bepalen hoe de maatschappij ingericht moet worden.
- f. Het bevorderen van die opleidingen in het buitengewoon onderwijs, die voor het kind tot maximale zelfstandigheid leiden.
- g. Het waken tegen verschraling van de onderwijsvoorzieningen op het platteland.

2. basisonderwijs

Binnen het geheel der collectieve uitgaven kent de VVD aan onderwijs en vorming hoge prioriteit toe. Binnen de sector van het onderwijs wenst de VVD voorrang te geven aan het kleuter- en lager onderwijs. Wij kiezen hiervoor, omdat reeds in de vroege levensjaren het ene kind, door het gezin waarin het is geboren, een betere startmogelijkheid heeft dan een ander. Het zijn vooral sociale en psychologische factoren, waaraan het te wijten is, dat niet ieder kind een eerlijke ontplooiingskans krijgt.

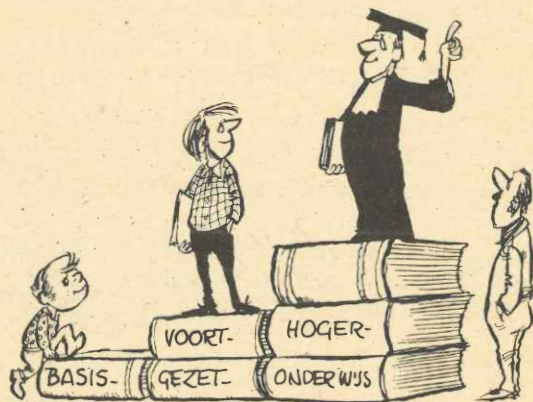
Het onderwijs dient erop gericht te zijn die barrières te slechten.

- a. Het nemen van de kalenderleeftijd van het kind als enig uitgangspunt voor de toelating tot het onderwijs is, gezien de individuele verschillen in ontwikkeling, ondeugdelijk.
- b. In het kleuter- en lager onderwijs moet meer aandacht worden geschonken aan de bevordering van de kennis en een goed gebruik van de Nederlandse taal.
- c. Voor de ontplooiing en vorming van het kind is het noodzakelijk, dat de creatieve en sociale vaardigheden een duidelijke plaats innemen in het onderwijspakket.
- d. Voor de ontplooiingsmogelijkheden van het kind is het betrekken van de ouders bij het onderwijs en het schoolgebeuren belangrijk.
- e. De aansluiting van het basisonderwijs op het voortgezet onderwijs dient te worden verbeterd.
- f. Er wordt gestreefd naar een verdergaande verlaging van de leerlingenschaal.
- g. Verkeersonderwijs blijft verplicht.
- h. Om wille van het verkrijgen van een ononderbroken ontwikkelingsproces zal krachtadig gestreefd dienen te worden naar de integratie van kleuter- en lager onderwijs.
- i. Een onderwijsstimuleringsbeleid, gericht op werkelijke probleemkinderen, is noodzakelijk. Daartoe dient de huidige maatstaf in de vorm van de beroepsgroep van de ouders te worden bijgesteld, verrijkt en aangevuld.

3. voortgezet onderwijs

Men kan het bieden van kansen bevorderen door de onderwijskundige eisen te verlagen. Liberalen kiezen voor een andere weg. Wij willen ieder in staat stellen uit zich te halen wat in hem of haar zit.

Onderwijs moet de kennis van ieder verbreden en verdiepen. Massificatie in het onderwijs is uit den boze. Een uniforme middenschool, die gelijke kansen denkt te bieden door de ontplooiingsmogelijkheden te nivelleren, wordt door ons afgewezen. Afhankelijk van de uitkomst van de in gang gezette experimenten wordt gezien of het wenselijk is naast het bestaande

schoolbestel, invoering van een middenschool mogelijk te maken.

Een uniforme middenschool ontkent, dat ieder mens een eigen persoonlijkheid is. De overheid is ervoor om aan een ieder ruimte te bieden, mag mensen niet tot dezelfde produkten inblikken. Dat betekent ook, dat de overheid de jonge mens, die niet verder wil leren, die de praktijk van het leven in wil, niet moet dwingen langer op de schoolbanken te zitten. Zij heeft er wel voor te zorgen, dat een ieder, die op latere leeftijd zijn kennis wil verbreden en verdiepen, een tweede kans krijgt. Daartoe kan het geven van een leerrecht bijdragen. Zeker ook voor de emancipatie van de vrouw achten wij een dergelijk beleid gewenst.

- a. De doorstromingsmogelijkheden binnen het algemeen vormend onderwijs en het beroepsonderwijs en tussen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs dienen te worden verbeterd.
- b. Het streven naar eenvormige schooltypen doet aan de individualiteit van hen die onderwijs volgen wezenlijk te kort en wordt om die reden afgewezen.
- c. Een uniforme middenschool wordt niet ingevoerd, omdat deze de kans op persoonlijke ontplooiing verkleint.
- d. Aan de behoefte aan individuele studiebegeleiding wordt zoveel mogelijk tegemoet gekomen.
- e. De leerplicht wordt niet verlengd en het systeem van partiële leerplicht dient aan een nadere studie te worden onderworpen.
- f. Zij die op latere leeftijd hun kennis willen verbreden en verdiepen, krijgen een daartoe kansen biedend leerrecht.
- g. De overheid stelt zich positief op ten opzichte van het avond- en schriftelijk onderwijs.
- h. In het kader van het voortgezet onderwijs zal meer aandacht worden gegeven aan vakgerichte opleidingen, opdat een betere aansluiting plaats vindt aan de eisen, die het toekomstig beroepsleven stelt.
- i. De individuele leerling moet een uitgebreider examenpakket kunnen kiezen.

4. hoger onderwijs

De samenleving heeft behoefte aan afgestudeerden van hoge kwaliteit. Zij getroost zich om dat doel te bereiken grote offers. Offers, die haar het recht geven eisen te stellen. Iemand die het voorrecht heeft te kunnen studeren, heeft ook plichten. De plicht om zijn of haar studie in een zo kort mogelijke tijd af te ronden. De plicht om zelf een redelijke bijdrage te leveren in de kosten, die de gemeenschap voor hem of haar maakt.

De universiteiten hebben zorg te dragen voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek van hoge kwaliteit. Het beheer aan de universiteiten moet zich kenmerken door grote doelmatigheid en moet voldoen aan hoge eisen van onderwijskundig, financieel en personeel beleid. De wet universitaire bestuurs-hervorming moet op de helling.

De totale capaciteit van het hoger onderwijs dient zodanig te

zijn, dat ieder die over de vereiste vooropleiding beschikt, zoveel mogelijk toegang krijgt. Bij de bepaling van de capaciteit van specifiek beroepsgerichte opleidingen zal de maatschappelijke behoefte aan afgestudeerden een maatstaf moeten zijn, die des te zwaarder weegt naarmate de opleiding duurder is.

Er dient een betere doorstromingsmogelijkheid te komen van HBO naar WO. Dit als aanzet voor het verwezenlijken van één stelsel van hoger onderwijs.

- a. Er dient een geleidelijke ontwikkeling plaats te vinden naar een hoger stelsel van hoger onderwijs, waarin wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs zijn opgenomen.
- b. In de wet universitaire bestuursvorming worden waarborgen gebouwd om de bestuurbaarheid te vergroten.
- c. Er komt een nieuw stelsel van studiefinanciering, gegrond op de eigen verantwoordelijkheid van de student.
- d. Als beperking in de toelating tot een studierichting nodig is, kiest de VVD voor selectie volgens vaste en objectieve normen, waarin voor loten geen plaats is.
- e. Bestaande verschillen in materiële voorzieningen, zoals b.v. gezondheidszorg, huisvesting, tussen studerenden aan HBO en WO dienen te worden vermindert.
- f. Het wetenschappelijk onderzoek moet beter worden gecoördineerd.
- g. De staatssecretaris van wetenschappelijk onderwijs heeft ook het wetenschapsbeleid onder zijn hoede.
- h. In de universitaire begrotingen dient een splitsing in de uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs bevorderd te worden.

5. kwaliteit van het onderwijs

Wij willen onderwijs van hoge kwaliteit. De onderwijspolitiek, die wij voorstaan, zorgt ervoor, dat er in het onderwijs in al zijn geledingen een zekere mate van stabiliteit tot stand wordt gebracht. Het ontbreekt in ons onderwijs thans aan broodnodige rust. De dupe daarvan zijn de kinderen. Het kind vaart het best in een duidelijk vaststaand onderwijsstelsel.

Kennis is macht. De VVD doet niet mee aan de anti-kennis-houding in het onderwijs. Goed onderwijs kan alleen door bewaarde onderwijzers worden gegeven. De studieprogramma's van de pedagogische en sociale academies worden verzwakt.

Tot de eisen van hoge kwaliteit, die wij aan het onderwijs en de onderwijsgevers stellen, behoort ook dat het onderwijs niet mag worden gebruikt om bepaalde maatschappelijke en politieke veranderingen te bewerkstelligen. Geen misbruik mag worden gemaakt van de beïnvloedbaarheid van de leerlingen.

- a. Onderwijsvernieuwing dient vooral te steunen op de praktijk van het onderwijs en moet niet via een vloed van regerings-nota's van boven af worden opgelegd.
- b. Deelverbeteringen, die leiden tot een hogere kwaliteit van de inhoud van het onderwijs, hebben voorrang boven het theoretische sleutelen aan onderwijsstructuren.

- c. Voor het verkrijgen van goede startkansen is goed onderwijs in taal, rekenen, spreken, lezen en schrijven onmisbaar.
- d. Eénzijdige maatschappelijke en politieke voorlichting en informatie vormen een inbreuk op de geestelijke vrijheid.
- e. Aan de toelating tot de pedagogische en sociale academies worden hogere eisen gesteld en de studieprogramma's aldaar worden verzwakt.
- f. De opleidingen voor lagere acten en m.o. acten blijven voorlopig bestaan.
- g. De functiewaardering binnen de verschillende vormen van onderwijs zal beter moeten worden aangepast aan de specifieke kwaliteits- en begeleidingseisen, die aan het onderwijs moeten worden gesteld.
- h. Lichamelijke oefening wordt van groot belang geacht.

6. vrijheid van onderwijs

Onderwijswetgeving, die tekort doet aan de vrijheid van onderwijs wordt door de VVD met kracht afgewezen. Wij wensen dat niet wordt getornd aan de onderwijspacificatie. De VVD is voor het grondwettelijk vastleggen van het recht op vrijheid van richting en inrichting van onderwijs.

Het liberalisme erkent en acht de persoonlijke levensovertuiging van een ieder. Wij geloven in een maatschappij in verscheidenheid. Daarom mag geen afbreuk worden gedaan aan de vrijheid en de rechten van het bijzonder onderwijs, dient het bijzonder neutraal onderwijs zich te kunnen ontplooiën en moet in het openbaar onderwijs het beginsel van de vrijheid van onderwijs meer gestalte krijgen.

Zij die het meest bij het onderwijs zijn betrokken, te weten de ouders en leerkrachten, moeten meer bevoegdheden krijgen en zitting hebben in bestuurscommissies.

- a. De VVD is voor het grondwettelijk vastleggen van het recht op vrijheid van richting en inrichting van onderwijs.
- b. Het bestuur van het openbaar onderwijs wordt in handen gelegd van breed samengestelde, zelfstandige bestuurscommissies, die door de gemeenteraad worden benoemd.
- c. Het principe van de vrije schoolkeuze dient gehandhaafd te blijven.

7. cultuur

Het cultuurbeleid van de VVD is erop gericht ons volk kennis te laten nemen van de verworvenheden van de cultuur en de culturele bewustwording te stimuleren. Geïnteresseerden behoort de kans te worden geboden zich te verdiepen in de facetten van onze cultuur, waarnaar hun belangstelling uitgaat.

Het bij velen bestaande gebrek aan culturele belangstelling dient voor een belangrijk deel te worden toegeschreven aan onbekendheid. De overheid heeft de plicht bij te dragen aan het wegnemen van die onbekendheid. Zij dient bij haar beleid als uitgangspunt te nemen, dat elk mens het recht heeft zelf zijn wijze van ontplooiing te kiezen.

- a. Het onderwijs moet de culturele belangstelling bevorderen.
- b. De kunstbeoefening door amateurs vormt een van de pijlers van de culturele bewustwording van een volk.

- c. Het op verantwoorde wijze bewaren van unieke en onvervangbare cultuurschatten verdient grote zorg.
- d. Het behoud van monumenten, daaronder begrepen natuurmonumenten, verdient grote aandacht.
- e. Gestreefd zal worden naar gelijke behandeling van beelden- en andere scheppende kunstenaars.
- f. Voor het bijwonen van culturele voorstelling dient in beginsel een reële eigen bijdrage in de kosten ervan te worden betaald.
- g. Voor het toekennen van subsidies en andere vormen van ondersteuning van kunstzinnige activiteiten worden objectieve maatstaven opgesteld.
- h. Regionale culturen worden door de overheid erkend en gesteund.

8. sport en recreatie

Actieve sportbeoefening is van groot belang voor de volksgezondheid en voor de besteding van de vrije tijd. De overheid dient te zorgen voor goede lichamelijke oefening op de scholen. Zij acht de ongeorganiseerde sportbeoefening zoals sportieve recreatie van grote betekenis voor welzijn en ontspanning. En zij stelt zich positief op tegenover de organisaties, die zich bezighouden met het bevorderen van actieve sportbeoefening.

- a. Het actief beoefenen van sport dient door de overheid, mede in samenwerking met de bestaande bonden, ook in het belang van de volksgezondheid, te worden bevorderd.
- b. Voor het bijwonen van sportieve evenementen dient een bijdrage in de kosten te worden betaald.
- c. In die gebieden, waar dat mogelijk is, wordt de verdere ontwikkeling van verblijfsrecreatieve voorzieningen bevorderd.

9. mediabeleid

Wij wensen niet, dat de mens wordt gestuurd. Wij willen, dat hij in vrije keuze zelf zijn richting kan bepalen. Wij willen een maatschappij van mensen, die zelf willen en kunnen uitmaken, waar zij het mee eens zijn en waarmee niet. Welke krant zij willen lezen en welke radio- en televisieprogramma's zij willen horen en zien.

Naar onze mening mag de overheid niet via een gericht subsidiebeleid beïnvloeden welke kranten blijven voortbestaan en welke niet.

De parlementaire democratie kan niet functioneren zonder een vrije en onafhankelijke pers. Een overheid, die individuele persorganen steunt, ondergraaft de onafhankelijkheid van de pers. Die onafhankelijkheid achten wij wezenlijk voor het behoud van de persvrijheid.

Zolang ons omroepbestel nog is gegrond op omroeporganisaties dient de verdeling van de zendtijd eerlijk te zijn. De huidige verdeling geeft onvoldoende het verschil in aanhang van de verscheidene omroeporganisaties weer.

De twee grootste omroepen: AVRO en TROS hebben zoveel meer leden dan de andere A-omroepen, dat een verandering in

de verdeelsleutel tussen A, B en C-omroepen tot stand moet worden gebracht.

Bestudeerd zal moeten worden hoeveel zendtijd de NOS voor het vervullen van haar taak, zoals omschreven in de omroepwet, nodig heeft. Programma's, die door de omroepverenigingen kunnen worden verzorgd, behoren niet door de NOS te worden geproduceerd.

- a. De steun aan individuele persorganen wordt beëindigd en afgeschaft.
- b. Algemene, niet concurrentievervalsende, maatregelen voor de gehele Nederlandse pers zijn aanvaardbaar.
- c. De zendtijdverdeling tussen omroeporganisaties wordt herzien en meer in overeenstemming gebracht met hun leden-tallen.
- d. De zendtijd, alsmede de inhoud van de programma's van de NOS worden in overeenstemming gebracht met de taak, die de NOS volgens de omroepwet heeft.
- e. De radio en televisie moeten meer dan voorheen gebruikt worden voor educatieve doeleinden.
- f. Het stichten van locale en regionale radiostations dient te worden bevorderd. Als financieringsmogelijkheid wordt een commerciële basis gekozen.
- g. De STER blijft gehandhaafd, omdat zonder reclame-inkomsten de omroepbijdragen te hoog zouden worden.
- h. De wereldomroep wordt gehandhaafd.

10. emancipatie van de vrouw

De VVD gaat uit van de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Beiden moeten zich zo volledig mogelijk kunnen ontplooiën en moeten gelijkberechtigd zijn.

Het beleid dient er in de komende jaren op gericht te zijn met name de vrouw volledig de kans te geven zich te ontplooiën, de mogelijkheden om kansen te benutten, haar zelf te laten bepalen op welke wijze zij haar talenten wil gebruiken, door ondermeer speciaal aandacht te besteden aan studie- en beroepen-voorlichting, de mogelijkheden op her- en bijscholing te vergroten en aandacht te besteden aan een verantwoorde kinderopvang. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het zogenaamde dagmoeder-instituut.

Ook zal aandacht besteed moeten worden aan de mogelijkheden van deeltijdarbeid. De verdeling van werk, al dan niet betaald, binnen het gezin blijft de keuze van de partners. Om deze keuze in vrijheid mogelijk te maken, is het nodig:

- a. In het onderwijs geen onderscheid te maken tussen meisjes en jongens.
- b. Meisjes, evenals jongens, te stimuleren een opleiding te volgen waardoor zij in staat zijn ook op de langere duur in haar eigen onderhoud te voorzien.
- c. Aan studie- en beroepen-voorlichting voor meisjes speciale aandacht te besteden.
- d. Het volgen van „tweede-kans-onderwijs“ door vrouwen te stimuleren.

- e. De fiscale positie van de gehuwde vrouw te verbeteren, bijvoorbeeld door verruiming van de mogelijkheden tot integrale rolverwisseling.
- f. De positie van man en vrouw op het gebied van de sociale voorzieningen gelijk te maken.
- g. Aandacht te besteden aan de mogelijkheden voor deeltijdarbeid, verkorting van arbeidstijd, vervroegde of flexibele pensionering en de beloningsverhoudingen. Een nader onderzoek naar de plaats van de arbeid in de maatschappij is gewenst.

11. jeugd en jongeren

Wij streven naar een samenleving van mondige burgers, die zelf willen en kunnen bepalen, hoe onze maatschappij in de toekomst zal zijn ingericht.

Daarom moeten onze jongeren door het onderwijs worden opgeleid tot maatschappelijk weerbare burgers. Het onderwijsstelsel dient zo te zijn opgebouwd, dat dit optimaal bijdraagt aan de ontplooiingsmogelijkheden van de jonge mens. Doordat jongerengroepen verschillen, dient een naar plaats en omstandigheid gedifferentieerd jeugdbeleid tot stand te komen. Essentieel voor het jeugd- en jongerenwerk, het club- en buurt-huiswerk is, dat de diverse activiteiten gedragen worden door de deelnemers of bezoekers. De jeugd dient niet zozeer te worden beziggehouden, maar dient voldoende mogelijkheden te krijgen om eigen initiatief te ontplooien en te leren ontplooien en naar eigen inzicht te participeren in de samenleving.

Voor het vinden van een plaats in de maatschappij is het van wezenlijke betekenis, dat door een reeks van samenhangende maatregelen alles op alles wordt gezet om de jonge mens uitzicht te bieden op werk voor nu en later. Bestrijding van de jeugdwerkloosheid is een plicht van de maatschappij jegens de jongeren, de volwassenen van morgen.

- a. Jongeren moeten worden opgeleid tot mondige, maatschappelijk weerbare burgers, die - eenmaal volwassen geworden - zelf bepalen hoe de maatschappij wordt ingericht.
- b. De leerplicht wordt niet verlengd en het systeem van partiële leerplicht dient aan een nadere studie te worden onderworpen.
- c. Doordat jongerengroepen verschillen, dient een naar plaats en omstandigheden gedifferentieerd jeugdbeleid tot stand te komen.
- d. De huisvestingsmogelijkheden voor jongeren worden verruimd.
- e. De leerprogramma's op de scholen moeten beter aansluiten aan de eisen die het toekomstige beroepsleven stelt.
- f. Tegen jeugdwerkloosheid dienen speciale maatregelen te worden getroffen.

12. bejaarden

Wij zien de bejaarden niet als een groep mensen, die hun nut

voor de samenleving hebben gehad. Elke bejaarde heeft er recht op zonder vrees voor zijn of haar bestaan te kunnen leven. Elke bejaarde heeft recht op vrijheid, privacy en ontplooiing. De samenleving is aan de ouderen veel verplicht vanwege datgene wat zij, in een werkzaam leven, hebben verricht. De samenleving is ook gebaat bij de ervaring en levenswijsheid van de ouderen. Jong en oud moeten niet in isolement langs elkaar leven. Het is juist de samenwerking tussen oud en jong, die van grote betekenis is voor de verdere ontwikkeling van de maatschappij.

- a. De AOW-uitkeringen blijven welvaartsvast.
- b. Ieder die op latere leeftijd zijn of haar kennis wil verbreden of verdiepen, moet daartoe de gelegenheid krijgen.
- c. De ouder wordende mens dient de mogelijkheid te worden geboden zich tijdig en adequaat voor te bereiden op zijn of haar pensionering.
- d. Er worden studies in gang gezet naar de mogelijkheid van vervroegde of flexibele pensionering.
- e. Bejaarden worden in staat gesteld zo lang mogelijk zelfstandig in eigen omgeving te blijven wonen.
- f. Gestreefd moet worden naar een juiste vorm van financiering van verzorgingskosten in bejaardenoorden.
- g. Het aantal leerstoelen in gerontologie en geriatrie dient te worden uitgebreid.

3. rechtsstaat en democratie

1. rechtszekerheid

De vrijheid die wij voorstaan is een vrijheid in gebondenheid. De vrijheid van de een houdt op daar waar de vrijheid van de ander wordt aangetast. Het is de taak van de overheid regels te stellen ter bescherming van de vrijheid. De overheid moet de vrijheid en gelijkheid in waardigheid en rechten van de individu waarborgen. Zij heeft de zorg voor de handhaving van de rechtsorde.

Wetgeving dient naar liberale overtuiging te zijn gegrond op rechtvaardigheid en verdraagzaamheid, de uitvoering van de wet dient strikt en consequent te zijn. Het beleid moet erop gericht zijn de ontwikkeling waarbij burgerlijke ongehoorzaamheid een aanvaard pressiemiddel dreigt te worden, terug te draaien. De overheid moet zich duidelijk voor ogen stellen, dat acties waarbij de wet wordt overtreden, een oorzaak kunnen vinden in onvrede en wanhoop. Zij voert daarom een beleid, dat het ondernemen van dergelijke acties voorkomt, door de oorzaken ervan tijdig te onderkennen en weg te nemen. Voor dreiging met geweld en het veroorzaken van overlast mag de overheid niet uit de weg gaan.

Zij ziet erop toe, dat wetten worden nageleefd en dat de wetgeving tijdig wordt aangepast aan veranderende opvattingen in onze samenleving.

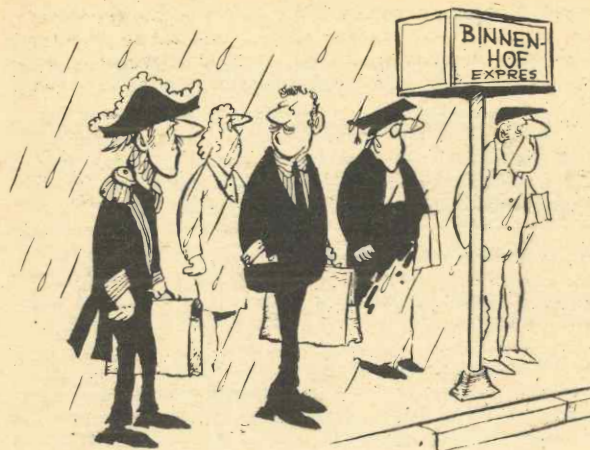
De VVD stelt zich op het standpunt dat de al dan niet toelaatbaarheid van abortus door een ieder persoonlijk beantwoord zal moeten worden en dat aan die beantwoording veelal religieuze,

levensbeschouwelijke en/of ethische motieven ten grondslag liggen waarover een algemene politieke partij of de overheid zich niet behoren uit te laten. Zij wil respecteren het oordeel zowel van degenen die voor zichzelf abortus onder de voor hen geldende omstandigheden toelaatbaar achten als van degenen die deze ingreep ontoelaatbaar achten. Een wettelijke regeling dient zo veel mogelijk gebaseerd te zijn op criteria die zijn neergelegd in het wetsontwerp zwangerschapsafbreking, dat in 1975 is ingediend door mevrouw Veder-Smit en de heer Geurtsen (nr. 13302), waarbij

1. het vereiste van met de duur van de zwangerschap toenemende zorgvuldigheid in de besluitvorming wordt geformaliseerd door te bepalen dat de arts, die overweegt de ingreep te verrichten een andere deskundige dient te raadplegen, indien de zwangerschap langer dan een bepaalde termijn (ongeveer drie maanden) heeft geduurd, zonder dat dit buiten de wens van de vrouw mag leiden tot een door die andere deskundige in te stellen zelfstandig onderzoek;
2. de in de wet op te nemen levensvatbaarheidsgrens wordt geconcretiseerd in een na ingewonnen medisch advies vast te stellen termijn, waarna afbreken van de zwangerschap strafbaar zal zijn tenzij een medische noodzaak wordt aangetoond;
3. het toezicht op een verantwoorde en zorgvuldige gang van zaken is opgedragen aan een onafhankelijke commissie, waarbij ook het staatstoezicht op de volksgezondheid zijn taak behoudt;
4. de vrijheid van artsen, verpleegkundigen en andere medewerkers in ziekenhuizen en klinieken wordt gewaarborgd om op grond van andere dan medische motieven hun medewerking aan de ingreep te weigeren.
 - a. De overheid zorgt voor handhaving van de rechtsorde.
 - b. De wetgeving dient rechtvaardig en verdraagzaam te zijn en aan te sluiten op zich wijzigende maatschappelijke opvattingen.
 - c. Wetten worden nageleefd en strikt en consequent toegepast.
 - d. Het wetboek van strafrecht wordt herzien; de zedelijkheidsbepalingen worden geliberaliseerd in overeenstemming met de in de maatschappij levende gevoelens.
 - e. De strafbepalingen tegen gijzelingen, kapingen en andere vormen van terreur worden verscherpt.
 - f. De overheid onthoudt zich van een algemeen geldend verbod van zwangerschapsafbreking.
 - g. De beslissing tot afbreking van de zwangerschap ligt bij de vrouw.

2. burger en overheid

De overheid zal, terwille van de vrijheid van de burgers, regels moeten stellen. Regels, die voorkomen dat de vrijheid van de een de vrijheid van de ander in gevaar brengt. Regels, die bur-

gers beschermen tegen elkaar. Ook regels, die de individuele burger beschermen tegen de overheid.

Ieder mens wil vrij zijn. Centralisatie en bureaucratie maken hem machteloos. Door veelheid en ingewikkeldheid van voorschriften en regelingen, dreigt hij vaak het zicht op zijn rechten en plichten te verliezen. Iedere burger moet het recht hebben te allen tijde inzage te krijgen in alle over hem geregistreerde gegevens. Uitzonderingen hierop, bijvoorbeeld bij bepaalde medische gegevens, kunnen slechts in de wet worden gemaakt.

De overheid dient in de wetgeving zorg te dragen voor gelijkheid van behandeling van de burgers, zonder onderscheid naar de wijze waarop zij hun privé-leven inrichten. Dit betekent, dat fiscale en andere faciliteiten - bijvoorbeeld bij de pensioenvoorziening - die nu alleen bestaan voor hen, die door een huwelijk met elkaar zijn verbonden, ook moeten kunnen gelden voor degenen, die aan een andere samenlevingsvorm de voorkeur geven.

Het overheidsbeleid moet doortrokken zijn van het besef, dat de overheid zich terughoudend dient op te stellen. De overheid is er voor de burgers, de burgers zijn er niet voor de overheid.

- a. Er komt een door het parlement te benoemen, onafhankelijke ombudsman.
- b. De persoonlijke levenssfeer wordt gewaarborgd en beschermd.
- c. De automatische verwerking van persoonsgegevens wordt slechts verder ingevoerd, als waarborgen worden ingebouwd ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer.
- d. Iedere burger heeft recht te allen tijde inzage te krijgen in alle over hem geregistreerde gegevens, tenzij in de wet anders is bepaald.
- e. De overheid wordt verplicht bij elke beschikking mee te delen, waar en binnen welke termijn beroep mogelijk is.

3. kiesstelsel en parlement

Het huidige kiesstelsel, gegrond op de evenredige vertegenwoordiging, dient onverkort te worden gehandhaafd. De volksvertegenwoordiging behoort een afspiegeling te zijn van de in ons volk levende politieke stromingen. Meer dan enig ander kiessysteem biedt het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging opening aan politieke vernieuwing. Meer dan enig ander kiessysteem is het waarborg voor politieke stabiliteit.

Onze overtuiging is het, dat het Nederlandse volk, verscheiden in zijn achtergronden, de democratie het best kan beleven in het thans bestaande stelsel van evenredige vertegenwoordiging. De staatsrechtelijke regels geven het kader aan waarbinnen de parlementaire democratie kan functioneren.

De kritiek op de parlementaire democratie moeten het parlement en de daarin werkende fracties zich aantrekken. De verdeling van de macht is in ons staatsrecht evenwichtig geregeld. Er dreigt echter het gevaar, dat het beleid in ons land steeds minder wordt bepaald door regering en parlement en steeds meer door technocraten, bureaucraten en pressiegroepen, geen van alle op democratische wijze gekozen. Bovendien dreigt de verhouding tussen regering en parlement te worden verstoord.

Een parlement, dat zich laat bedelven door nota's, dat akkoord gaat met het in ijtempo bespreken van beleid dat wezenlijk is voor toekomst en richting van onze samenleving, maakt zichzelf onmachtig. Een parlement moet zich bezighouden met de grote lijnen van het regeringsbeleid en zich niet verliezen in details.

Een parlement, dat niet omkomt in bureaucratie, met Kamerleden, die zich in de eerste plaats volksvertegenwoordigers voelen, zou een betere tegenspeler van de regering zijn en zo de parlementaire democratie kunnen dienen.

- Het huidige kiesstelsel wordt onverkort gehandhaafd.
- Invoering van een kunstmatige kiesdrempel wordt afgevoerd.
- Nederlanders in het buitenland wonend, wordt het kiesrecht toegekend.
- Het beleidsvoorbereidend apparaat van de regering staat het parlement in zijn medewetgevende en controlerende taak bij.
- De leeftijdsgrens van het passief kiesrecht wordt meer in overeenstemming gebracht met die voor het actieve kiesrecht.

4. departementale herindeling

Doelmatigheid behoort de maatstaf bij de departementale indeling te zijn. Het aantal departementen moet uit een oogpunt van efficiency en doelmatig bestuur zo beperkt mogelijk zijn. Herverkaveling van departementen is noodzakelijk. Dit mede omdat in een aantal sectoren, bijvoorbeeld in de welzijnssector, in toenemende mate sprake is van een ongecoördineerd beleid tussen de betrokken departementen.

De eenheid van beleid van de ministerraad is gediend met een zo beperkt mogelijk aantal ministers. Deze opvatting voert ons tot de volgende voorstellen voor verandering in de departementale indeling:

- Het instituut van de minister zonder portefeuille wordt afgeschaft.
- De ministers van buitenlandse zaken, van economische zaken, van financiën en van landbouw zijn verantwoordelijk voor de Nederlandse ontwikkelingspolitiek; zij worden bijgestaan door een staatssecretaris voor de ontwikkelings-samenwerking, werkende onder eerste verantwoordelijkheid van de minister van buitenlandse zaken.
- De minister van onderwijs en wetenschappen is verantwoordelijk voor het wetenschapsbeleid; hij kan worden bijgestaan door een staatssecretaris voor wetenschappelijk onderwijs en wetenschapsbeleid en/of een staatssecretaris voor cultuur, sport en recreatie.
- De ministers van binnenlandse zaken en justitie zijn verantwoordelijk voor het politiebeleid; zij worden bijgestaan door een staatssecretaris van politie.
- De departementen van volksgezondheid en milieuhygiëne, van volkshuisvesting en ruimtelijke ordening en van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk worden opgeheven.
- Er komt een departement van milieubewaking en ruimtelijke ordening, waaraan toegevoegd een staatssecretaris van volkshuisvesting.
- Er komt een departement welzijnszorg met een staatssecretaris van volksgezondheid en een voor maatschappelijk werk.
- Het departement van onderwijs en wetenschappen krijgt de zorg voor cultuur, sport en recreatie.

5. veiligheid

De zorg voor de veiligheid is bij uitstek een taak, die de overheid ten behoeve van de gemeenschap en de individuele burgers heeft te vervullen. De burger is niet vrij als hij zich niet veilig voelt. De overheid heeft de taak onveiligheid en misdaad te bestrijden. Wij verwachten in dit opzicht meer van verbeterde opsporing door uitbreiding en versterking van het politie-apparaat dan van zwaardere strafbedreiging. Het politie-apparaat dient te worden versterkt en gereorganiseerd.

- De politie wordt landelijk georganiseerd en provinciaal en eventueel gemeentelijk ingedeeld.
- De aanpak van de harde misdaad wordt nationaal en internationaal gecoördineerd.
- Er komt een staatssecretaris van politie, werkend onder verantwoordelijkheid van de ministers van binnenlandse zaken en justitie.
- Al het mogelijke zal moeten worden gedaan om het politie-apparaat op voldoende sterkte te brengen.
- Aan de positie van slachtoffers van delicten wordt meer aandacht geschonken.
- Bevoegdheden en verantwoordelijkheden van particuliere bewakings/veiligheidsdiensten dienen wettelijke geregeld te worden.

4. vrijheid en veiligheid

1. buitenlands beleid

De vrije westerse samenleving is het waard verdedigd te worden. Basis voor het buitenlands beleid, dat de VVD voorstaat, is de zorg voor vrijheid en veiligheid. Behoud en versterking van de geestelijke waarden, de welvaart en het welzijn dienen door het buitenlands beleid te worden bevorderd. Vanuit dit uitgangspunt staan wij voor:

- Versterking van de internationale rechtsorde.
- Instandhouding en versterking van de NAVO.
- Een krachtige en geloofwaardige defensie-inspanning.
- Verdere eenwording van een democratisch Europa, dat nauw samenwerkt met de VS en andere democratische landen.
- Verhoging van het welvaartspeil van de landen van de derde wereld.

2. internationale rechtsorde

Nederland keert zich uit traditie tegen aantasting van de internationale rechtsorde en draagt positief bij aan de ontwikkeling van het internationale recht. Dat geldt in het bijzonder voor de eerbiediging van de rechten van de mens, waarbij wij ons niet laten verleiden tot selectieve verontwaardiging, maar iedere schending van deze rechten gelijkelijk afkeuren. Gezien het wijd verbreid voorkomen van die schendingen en de beperkte mogelijkheden van eenzijdige actie daartegen, verdient gezamenlijk optreden met in dit opzicht onverdachte landen de voorkeur. De Raad van Europa kan hierbij een waardevolle rol spelen.

De Verenigde Naties zijn de laatste jaren in hun taak de internationale rechtsorde te beschermen en te versterken, tekort geschoten. De geloofwaardigheid van de Verenigde Naties heeft door de onverdraagzaamheid van een aantal landen en landengroepen sterk geleden. Het negeren van minderheden, het misbruiken van de internationale volkerenorganisatie, hebben haar gezag aangetast.

- De internationale rechtsorde moet worden beschermd en versterkt.
- De internationale gemeenschap moet de vrije geestelijke en maatschappelijke ontplooiing van alle mensen - zonder onderscheid naar geestelijke overtuiging, nationaliteit, geslacht, ras, huidskleur, taal of maatschappelijke positie - met kracht bevorderen.
- Nederland zet zich in voor de totstandkoming van een daadwerkelijke internationale aanpak van het terrorisme.
- Nederland moet zich beijveren voor het herstel van het gezag en de effectiviteit van de Verenigde Naties.
- Ons land werkt mee aan de instelling van een permanente internationale vredesmacht.

- Nederland bepleit het aanstellen van een hoge commissaris voor de rechten van de mens.
- Ter bevordering van de internationale veiligheid dient Nederland een actieve rol te blijven spelen bij het streven naar de niet-verspreiding van kernwapens en het afremmen van de bewapeningswedloop in de wereld.

3. navo

Ons land dient zich duidelijk en bewust als deel van de vrije westelijke wereld te blijven beschouwen en gedragen. Het Atlantische bondgenootschap is onmisbaar voor het behoud van vrede en veiligheid en voor het bevorderen van werkelijke ontspanning in de wereld.

De VVD is van oordeel dat de veiligheid in de wereld het best is gediend met een mondiaal en op basis van wederkerigheid gecontroleerd terugdringen van de bewapening. Daarom willen wij streven naar verantwoordde afspraken en overeenkomsten tussen oost en west omtrent het beperken van de bewapening. Dat streven slaagt alleen, als het westen bereid is en blijft een krachtige en geloofwaardige defensie-inspanning te leveren. Het Nederlandse lidmaatschap van de NAVO eist van ons land de bereidheid zijn aandeel in de verdediging van het westen te nemen.

- Voor het behoud van vrede en veiligheid in de wereld is het noodzakelijk dat het machtsverwicht tussen oost en west niet verder ten nadele van het westen wordt verstoord. Dit is uitsluitend realiseerbaar in Atlantisch verband.
- Eenzijdige vermindering van de Nederlandse defensie-inspanning wordt als in strijd met het streven naar duurzame ontspanning en vrede afgewezen.
- Er dient gestreefd te worden naar een krachtige conventionele strijdmacht, teneinde de afhankelijkheid van nucleaire wapenen te verminderen.

- d. De Europese NAVO-partners dienen een reëel aandeel in de westelijke verdediging te dragen.
- e. De Europese NAVO-landen dienen financieel bij te dragen aan de voor de veiligheid van Europa onmisbare aanwezigheid van de Amerikaanse strijdkrachten.
- f. De NAVO-partners leggen zich toe op rationalisatie in het algemeen en op standaardisatie van materieel en specialisatie van taken in het bijzonder.

4. defensie

Onze strijdkrachten moeten voldoende geoefend en paraat zijn om hun taak te kunnen vervullen. De uitrusting van onze militairen moet zodanig zijn, dat zij in een mogelijke oorlog tegen de vijand zijn opgewassen en een maximale kans op overleving hebben. Hun veiligheid dient door tijdige aanschaf van modern materieel en goed onderhoud van het bestaande, zoveel mogelijk te worden gegarandeerd. Het in de Defensienota-1974 voorziene programma van investeringen zal moeten worden uitgevoerd.

De topstructuur op defensie dient zodanig te zijn, dat ruimte wordt geboden aan de verscheidenheid van de drie krijgsmacht-onderdelen. De werkelijkheid van dit ogenblik, dat slechts een derde van de voor de vervulling van de dienstplicht in aanmerking komende de dienstplicht vervult, brengt een onrechtvaardige verdeling van lasten met zich mee. De Nederlandse krijgsmacht zou meer dan thans dienen te bestaan uit beroepsmilitairen, burgerpersoneel en vrijwillig dienenden. Dit onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat de Staat te allen tijde moet kunnen beschikken over de vereiste aantallen militairen om aan nationale en internationale verplichtingen te kunnen voldoen. Vermaatschappelijking van de krijgsmacht dient bevorderd te worden binnen de grenzen, die het goed functioneren van de krijgsmacht stelt.

- a. De in de Defensie-nota-1974 voorziene investeringen worden volledig uitgevoerd.
- b. De topstructuur van Defensie biedt ruimte aan de verscheidenheid van de drie krijgsmacht-onderdelen.
- c. De Koninklijke Marine dient een belangrijke taak te vervullen bij het veiligstellen van de voor de vrije westerse wereld wezenlijke verbindingen ter zee.
- d. De Koninklijke Land- en Koninklijke Luchtmacht moeten zo uitgerust en geoefend zijn, dat zij hun taak in de verdediging van de centrale sector van Europa voor honderd procent kunnen vervullen.
- e. De mogelijkheden tot studie in diensttijd moet worden bevorderd en zij, die hun dienstplicht hebben vervuld, krijgen voorrang bij toelating tot de door hen gekozen opleidingen.
- f. De dienstplicht wordt gehandhaafd. Er wordt gestreefd naar een krijgsmacht, die meer dan thans bestaat uit beroepsmilitairen, burgerpersoneel en vrijwillig dienenden.
- g. De vermaatschappelijking van de krijgsmacht behoort ten dienste te staan van haar taak: het verdedigen van onze vrijheid.
- h. Rechtszekerheid, motivatie en bevrediging in de werksituatie van het militair personeel dienen bij het personeelsbeleid voorop te staan.

5. europa

Het voortbestaan van onze op vrijheid gebaseerde economische en staatkundige orde komt in gevaar, wanneer de Europese eenwording niet voortgaat. Een actieve en krachtige voorzetting van het Europese eenwordingsproces is hard nodig. Het élan van de tijd waarin de Europese Gemeenschap is opgebouwd, is weggeëbd. Het streven naar Europese eenwording lijkt in het slop te zijn geraakt. Het is de taak van Nederland de komende jaren meer vaart te geven aan de eenwording van een democratisch Europa. Ons land neemt initiatieven die bijdragen aan een gemeenschappelijk economisch, sociaal en monetair beleid. Onmisbaar voor Europa is een vrij gekozen Europees Parlement met werkelijke bevoegdheden. Het Europa, dat ons voor ogen staat, werkt nauw samen met de Verenigde Staten.

- a. Nederland neemt initiatieven tot een gemeenschappelijke Europese aanpak van inflatie en werkloosheid.
- b. Gestreefd moet worden naar de totstandkoming van een economische en monetaire unie en naar de verdere uitbouw van de politieke samenwerking in Europa.
- c. De medewetgevende bevoegdheden van het, volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging rechtstreeks te kiezen, Europees parlement worden versterkt.
- d. Nauwe samenwerking tussen de Verenigde Staten en West-Europa is levensvoorwaarde voor de handhaving van het machts evenwicht in de wereld.
- e. Het Europees Parlement moet de afstand tussen de Europese Gemeenschap en de individuele Europeaan verkleinen: het helpt het Europa van de burgers scheppen.

6. ontwikkelingssamenwerking

Het opkomen voor de vrijheid in de wereld, is eigen aan het liberalisme. Wij willen ons ervoor inzetten, dat de volkeren van de derde wereld tot werkelijke vrijheid kunnen komen, vrij worden van onderdrukking, vrij van armoede en vrij van honger en ellende. De levenskansen van de volkeren in de ontwikkelingslanden moeten worden vergroot, hun levenspeil omhoog gebracht. De middelen om dat doel te bereiken, moeten meer dan voorheen afgestemd zijn op de situatie in de ontwikkelingslanden zelf. Meer aandacht voor de immense verscheidenheid in de derde wereld is nodig. Multilaterale en bilaterale steun werpt de meeste vruchten af als de ontwikkelingshulp de inspanningen van het te steunen land aanvult en versterkt. Daarbij moet gelijkelijk aandacht worden besteed aan de economische en sociale aspecten.

Het beleid moet nuchter, zakelijk en efficiënt worden gevoerd. Die benadering vraagt inschakeling van overheid, bedrijfsleven en particuliere organisaties. Het tot ontwikkeling komen van de derde wereld is een uitdaging voor de westerse industrielanden. De ontwikkelingslanden zullen een markt zoeken voor hun producten en het westen krijgt grotere afzetgebieden. Het Nederlandse bedrijfsleven moet die uitdaging aankunnen. De overheid helpt daarbij.

Nederland moet actief meewerken aan een zodanige herstructurering van de Verenigde Naties, dat de doelmatigheid van de onder verantwoordelijkheid van deze organisatie te verlenen hulp wordt vergroot. Het ontwikkelingsbeleid van de E.G. heeft nog weinig inhoud. Ons land moet de totstandkoming van een Europese ontwikkelingsstrategie bevorderen. De door ons gewenste gemeenschappelijke Europese aanpak van de inflatie is ook voor de toekomst van de ontwikkelingslanden van grote betekenis. Het Nederlandse ontwikkelingsbeleid moet langs dezelfde lijnen worden gevoerd als dat van onze Europese partners. Op basis van de Nederlands buitenlandse, economische en monetaire politiek blijft de Nederlandse inspanning voor de hulpbehoevende landen van de derde wereld in de voorhoede van de welvarende landen. Ons streven zal erop gericht zijn ons te houden aan tenminste de internationale norm wat betreft de overheidsuitgaven voor ontwikkelingshulp. Een factor bij de bepaling van de hoogte van de hulp dient de opname- en bestedingscapaciteit van de hulpontvangende landen en organen te zijn.

De snelle uitbreiding van het aantal landen waaraan Nederland steun verleent, heeft nodeloze verspilling van gelden tot gevolg gehad. Nederland moet zijn beleid richten op een beperkt aantal landen. Dat houdt in, dat ons land zijn beleid moet concentreren op die landen, waarmee het bijzondere betrekkingen onderhoudt, op landen, die onze hulp het meest nodig hebben en op landen, uit wier politiek blijkt, dat zij zich inzetten om tot eigen ontplooiing te komen. Voorts zal onze hulp het meeste effect hebben als Nederland zich richt op die projecten, waarbij ons land zijn speciale bekwaamheden kan tonen, en die de ontwikkelingslanden helpen bij een zo goed mogelijke benutting van hun eigen hulpbronnen (grondstoffen, grond, water, arbeid en klimaat).

Hulp in noodsituaties moet te allen tijde mogelijk zijn.

- a. Wij willen ons er voor inzetten, dat de volkeren van de derde wereld tot werkelijke vrijheid kunnen komen, vrij van onderdrukking, armoede, honger en ellende.
- b. Nederland verstrekt directe voedselhulp aan de armste landen.
- c. Nederland bevordert de totstandkoming van een gemeenschappelijke Europese ontwikkelingsstrategie.
- d. Op basis van de Nederlandse buitenlandse, economische en monetaire politiek blijft de Nederlandse inspanning voor de hulpbehoevende landen van de derde wereld in de voorhoede van de welvarende landen.
- e. De ministers van buitenlandse zaken, van economische zaken, van financiën en van landbouw zijn verantwoordelijk voor de Nederlandse ontwikkelingspolitiek; zij worden bijgestaan door een staatssecretaris voor de ontwikkelings-samenwerking, werkende onder eerste verantwoordelijkheid van de minister van buitenlandse zaken.
- f. Nederland concentreert zijn hulp op die landen, waaraan het de meest doeltreffende bijdrage kan leveren.
- g. Nederland richt zich speciaal op verbetering van de infrastructuur in de breedste zin, zoals onderwijs, landbouw, gezondheidszorg en aanleg van wegen en havens.
- h. Om de grote werkloosheid en om spontane trek naar de steden tegen te gaan, wordt hulp verleend bij de verbetering

ring en de ontwikkeling van kleinschalige landbouw, nijverheid en handel.

- i. Het particulier initiatief dient zoveel mogelijk te worden bevordert en ingeschakeld, waarbij de overheid stimulerend kan optreden. Het bedrijfsleven, particuliere organisaties en de individuen zullen op deze wijze actief worden betrokken bij de problemen van de derde wereld.
- j. Er wordt geen ontwikkelingshulp gegeven aan landen of bewegingen, die zich schuldig maken aan agressie.

5. leefbaar land

1. bestuurlijke organisatie

De bestuurlijke organisatie in ons land moet dienstbaar zijn aan het behoud en de versterking van de democratische rechtsstaat. Onze rechtsstaat bestaat bij de gratie van de wil van de bevolking. Om die te behouden, is het nodig dat de burgers geïnteresseerd zijn in hun bestuur.

Onze bestuurlijke organisatie schiet tekort. Zij is ondoorzichtig, inefficiënt en duur. De wet gemeenschappelijke regelingen biedt voor het voeren van een samenhangend beleid onvoldoende mogelijkheden, belet het stellen van prioriteiten en onttrekt belangrijke beslissingen aan publieke en politieke controle. De toepassing ervan doet afbreuk aan de democratie in ons land.

Integraal bestuur moet regel zijn, het binnenlandse bestuur moet worden georganiseerd in volledige bestuurslagen. Wij kiezen voor drie bestuurslagen en gedecentraliseerd bestuur. Het bestuur moet zo dicht mogelijk bij de burgers worden gebracht. Wij zijn zeer bezorgd voor het voortsuipen van het bestuurlijk centralisme. Daarom vinden wij dat een aantal van de taken die thans door het rijk worden uitgeoefend, waarbij wij met name denken aan taken, liggend op het terrein van cultuur, recreatie, volkshuisvesting, volksgezondheid, welzijnszorg, milieubewaking en ruimtelijke ordening, door de provincies kan worden overgenomen. Daarom ook kiezen wij voor een zo groot mogelijke gemeentelijke autonomie.

De grootste provincies zijn te groot voor het adequate doe-bestuur dat wij bepleiten. De provinciale indeling moet - waar nodig - beter aansluiten bij de gegroeide bestuurlijke behoeften en ontstane regionale samenhangen. Een kleine uitbreiding van het aantal provincies zal daarbij onontkoombaar zijn. Inwonertallen en/of oppervlakten zijn voor ons niet heilig. De omvang en begrenzing van de provincies moeten een goede vervulling van de regionale taken dienen.

Deze bestuurlijke reorganisatie brengt met zich mee, dat gewesten als Rijnmond en Eindhoven niet blijven voortbestaan, maar worden opgenomen in de provincies nieuwe stijl. Het aantal gemeenten, dat een provincie telt, moet zodanig zijn, dat de provincie haar coördinerende en toezichthoudende taak zo goed mogelijk kan vervullen.

Het beleid ten aanzien van het herindelen van gemeenten wordt meer vaart gegeven. Het inwonertal kan daarbij niet als

een algemeen geldende norm worden gehanteerd. Als een van de maatstaven geldt wel het aantal gemeenschappelijke regelingen, waaraan gemeenten deel hebben. De gemeentelijke indeling dient het optimaal vervullen van gemeentelijke taken als uitgangspunt te hebben. Gemeenten die te klein zijn, worden opgeheven. Gemeenten, die te groot zijn, worden opgesplitst. Wij kiezen voor bestuurskrachtige gemeenten en zo voor versterking van de lokale democratie.

- Het binnenlands bestuur wordt georganiseerd in drie lagen.
- Een aantal thans door het rijk vervulde taken wordt aan lagere bestuursorganen overgedragen.
- De provinciale indeling moet - waar nodig - beter aansluiten bij de gegroeide bestuurlijke behoeften en ontstane regionale samenhangen. Een kleine uitbreiding van het aantal provincies zal daarbij onontkoombaar zijn.
- Het beleid ten aanzien van de gemeentelijke herindeling is gericht op het vormen van bestuurskrachtige gemeenten en het versterken van de lokale democratie.
- Tegen sluipende centralisatie en aantasting van de gemeentelijke autonomie wordt gewaakt.

2. ruimtelijke ordening

Een liberaal ruimtelijk beleid kenmerkt zich door terughoudendheid. Wij kiezen voor een ordening, die zoveel mogelijk ruimte laat aan de burger. Het is de individuele burger, die het best kan bepalen, hoe zijn directe leefruimte zal worden ingericht. Een liberaal ruimtelijk beleid is een bescheiden beleid. Het is gegrond op het besef, dat het slechts kan slagen, als de burgers bereid zijn mee te werken aan het beleid dat de overheid ontwikkelt. Het beschermt de belangen en rechtszekerheid van de burger.

De inspraak in het ruimtelijk gebeuren wordt wettelijk geregeld. In een zo vroeg mogelijk stadium moeten de burgers, op een bestuursniveau, dat zo dicht mogelijk bij hen ligt, hun verlangens kunnen uiten. De inspraak dient zodanig te zijn geregeld, dat zij niet kan worden misbruikt door individuen en groepen om noodzakelijke veranderingen te blokkeren. Het is de taak van de overheid algemene en bijzondere belangen voortdurend af te wegen. Vereist het algemeen belang aantasting van particuliere belangen, dan moet de overheid de schade vergoeden.

Een voorbeeld hiervan is de grondpolitiek.

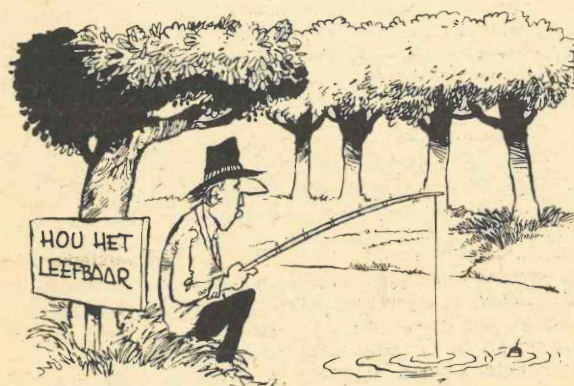
De VVD is voor spreiding van grond in handen van de burgers en tegen concentratie van grond in handen van de overheid. De VVD blijft vasthouden aan onteigening op basis van marktwaarde.

Het ruimtelijk beleid dient bij te dragen aan het versterken van de economische positie van de zwakke regio's. Er wordt een evenwichtig en afgewogen spreidingsbeleid gevoerd. De vestiging van ondernemingen in de zwakke regio's wordt door het economisch en ruimtelijk beleid van de overheid gestimuleerd. Het ruimtelijk beleid bevordert het woon- en leefklimaat in de

grote steden en mag de uitbreiding van de kleine kernen op het platteland niet zo aan banden leggen, dat het leefklimaat wordt aangetast.

Het groene hart van Holland wordt zoveel mogelijk gespaard. De Waddenzee blijft open; het beheer over de Waddenzee komt bij de betrokken provincies en gemeenten. Een over de grenzen reikend ruimtelijk beleid is nodig.

- De inspraak bij het ordenen van de ruimte wordt wettelijk geregeld. Bezwaar- en beroepsprocedures moeten aan strikte termijnen worden gebonden om tot spoedige eindbeslissingen te komen.
- De regeling van de planschade moet worden verbeterd.
- De VVD is voor spreiding van grond in handen van de burgers en tegen concentratie van grond in handen van de overheid.
- Uitgifte in erfpacht door de overheid kan een alternatief voor koop zijn, maar mag niet worden afgedwongen, behoudens zeer bijzondere omstandigheden.
- De overheid mag bij verkoop van grond geen voorwaarden stellen, die de vrije beschikking daarover op onbillijke wijze aantasten.
- De overheid behoort niet het recht te bezitten om investeringen (bijvoorbeeld in onroerend goed) af te dwingen.
- Het woonklimaat in de grote steden en op het platteland wordt door het ruimtelijk beleid bevorderd.
- Nederland neemt initiatieven voor het ontwikkelen van een Europees ruimtelijk beleid.
- Nederland brengt in overleg met onze nabuurlanden een samenhangend ruimtelijk beleid voor de grensgebieden tot stand.
- Indien het natuurlijk milieu niet of nauwelijks wordt geschaad door uitbreiding van de kleine kernen, moet de mogelijkheid worden geschapen tot uitbreiding ervan.
- De Waddenzee blijft open. Het beheer over de Waddenzee komt bij de betrokken provincies en gemeenten.
- Er dient op korte termijn een plaats te worden gereserveerd voor de mogelijke aanleg van een tweede nationale luchthaven.

3. milieu

De VVD is van mening, dat de ontplooiing van ieder mens in belangrijke mate mede bepaald wordt door de kwaliteit van het leefmilieu. Het totstandbrengen van een goed leefmilieu is de individuele en collectieve verantwoordelijkheid van alle burgers. Een harmonisch samenspel tussen de mens en zijn omgeving is daarbij noodzakelijk. Als de milieueisen een beperking van de individuele vrijheid met zich meebrengen, dan is die alleen aanvaardbaar, wanneer aangetoond is dat deze beperking uit een oogpunt van bescherming van het leefklimaat noodzakelijk is.

Wij zijn van mening dat ons maatschappelijk stelsel, gebaseerd op de particuliere ondernemingswijze productie met het prijsmechanisme als het belangrijkste ordeningsmechanisme, bij uitstek geschikt is om de problemen van milieu en schaarste aan te vatten.

Wij menen dat een overheidsbeleid, waarvan het milieubeleid een integraal onderdeel is, niet tot stand kan worden gebracht zonder een adequate wetgeving. Normstelling is een essentiële voorwaarde om te komen tot een goed en doorzichtig milieubeleid. Het geeft rechtszekerheid aan industrie en bevolking en biedt een toetsinstrument aan lagere overheden. De uitvoering van milieuwetgeving dient op provinciaal niveau plaats te vinden. Deze uitvoering moet door de provincies gelijkmatig geschieden. Het vergunningenbeleid moet doorzichtig zijn. Het stelsel van beroepsmogelijkheden en het toezicht moeten zo zijn geregeld, dat de minister van milieubewaking en ruimtelijke ordening de eerst-verantwoordelijke is voor het vergunningenbeleid. Bij het normstellings- en heffingenbeleid zal rekening moeten worden gehouden met de internationale concurrentie en de gevolgen voor de werkgelegenheid. Door in bepaalde gevallen gerichte en in de tijd aflopende subsidies te verlenen, kan worden bereikt dat voor de betreffende bedrijfstakken de aanpassing aan de hogere eisen en de heffingen eenvoudiger wordt en dat de werkgelegenheid behouden blijft. Dat houdt in dat de milieu-kwaliteitsnormen slechts geleidelijk strenger kunnen worden.

Nederland zal er met alle mogelijke middelen naar moeten streven dat een effectief internationaal milieu- en grondstoffenbeleid wordt geformuleerd en dat de verschillende landen zich verplichten aan dit beleid mee te werken.

- a. Het maatschappelijk stelsel, gebaseerd op de particuliere ondernemingswijze productie, is bij uitstek geschikt de problemen van milieu en schaarste aan te vatten.
- b. Een effectief milieu- en schaarste-beleid is slechts bereikbaar door de samenwerking van overheid, producenten en consumenten.
- c. De kosten om vervuiling van het milieu te voorkomen of ongedaan te maken, worden in beginsel door de vervuilers gedragen.
- d. Er wordt een milieukaderwet tot stand gebracht.
- e. Zo spoedig mogelijk wordt, voor die onderdelen van het

milieubeleid waar dat mogelijk is, tot normstelling overgegaan.

- f. De milieu-hygiënische eisen worden, in het belang van de continuïteit slechts geleidelijk, volgens plan verscherpt.
- g. Nederland bevordert de internationale samenwerking in OESO en EG op het terrein van het milieubeheer.
- h. De minister van milieubewaking en ruimtelijke ordening is verantwoordelijk voor een gecoördineerde aanpak van de bewaking van het milieu.
- i. Bevordert dient te worden, dat de mentaliteit van de mens ten opzichte van het milieu en het energieverbruik verbeterd.

4. verkeer

De vrijheid van keuze bij het wonen, werken en recreëren, die wij voorstaan, brengt met zich mee, dat burgers vrij hun vervoer kunnen kiezen. Particulier en openbaar vervoer moeten elkaar aanvullen. Wij wensen het particulier vervoer niet ondergeschikt te maken aan het openbaar vervoer. Wij willen dat het openbaar vervoer het particulier vervoer aanvult en bevordert wordt, daar waar een overmaat aan autoverkeer leidt tot aantasting van het leefmilieu. De centra van de steden moeten bereikbaar zijn. Voor voldoende parkeerruimte in de stadcentra wordt gezorgd. In de komende jaren zal moeten worden bezuinigd op de subsidies die de rijksoverheid aan het openbaar vervoer verleent. De overheid dient een beleid te voeren, gericht op sterke bevordering van het taxigebruk.

Een anti-autobeleid wijzen wij af. Voor velen in de niet-stedelijke gebieden is de auto onmisbaar. Voor het woon-werkverkeer in de stedelijke agglomeratie kan het openbaar vervoer zeer geschikt zijn. Voor de recreatie van de stedeling is de auto een middel tot ontplooiing en ontspanning.

De verbetering en waar nodig nieuwe aanleg van autosnelwegen tussen de randstad en de regio is voor de bevordering van onze economie en met name voor de versterking van de economische situatie in de regio's van grote betekenis.

Ter bescherming van het milieu dient verbetering van het wegennet zoveel mogelijk plaats te vinden door verbreding van bestaande wegen, het wegnemen van knelpunten daarin en door de aanleg van rondwegen. De verkeersveiligheid maakt een integrerend onderdeel uit van het verkeersbeleid. Aan kinderen wordt goed verkeersonderwijs gegeven.

- a. Het particulier en openbaar vervoer dienen elkaar aan te vullen.
- b. Het openbaar vervoer wordt doorgelicht en op maatschappelijk aanvaardbare wijze gesaneerd.
- c. Een anti-autobeleid wordt afgewezen.
- d. Goede wegverbindingen zijn voor de economische ontwikkeling van ons land essentieel. Echter alleen dan aanleg van nieuwe wegen als de noodzaak daarvan is aangetoond.
- e. Het Nederlandse verkeersveiligheidsbeleid wordt afgestemd op het Europese.
- f. Zonder het luchtverkeer kunstmatig te beperken, worden strenge voorwaarden gesteld om de hinder van het luchtverkeer zo gering mogelijk te maken.
- g. Onderzoeken en zo mogelijk opheffen van ontoelaatbare verschillen in veertarieven.

5. wonen

Bevordering van het eigen woningbezit is hoeksteen van een liberaal volkshuisvestingsbeleid. Bezit maakt vrij en dient de onafhankelijkheid van de mens. Voor hen die bezit willen vormen, is het kopen van een eigen huis een goed begin. Het biedt waardevast bezit en zekerheid.

Het huurbeleid behoort de bestrijding van de woningnood en een rechtvaardige verdeling van de woningvoorraad te dienen. Door het naoorlogse huurbeleid is het verband tussen huur- en kostprijs volkomen zoek geraakt. Door vrijmaking van de huren en door grondige verandering van het subsidiestelsel kan de woningvoorraad eerlijker worden verdeeld.

Wij zijn voorstander van het voortzetten van de huurliberalisatie in die gebieden van ons land waar genoeg woningen zijn. Wij kiezen voor een beleid van huurharmonisatie in die gebieden van ons land waar nog een tekort aan woningen bestaat. De huurprijs moet de vertaling zijn van het woongenot, dat het huis biedt. Wie de werkelijke huurwaarde van zijn woning niet kan betalen wordt individueel gesubsidieerd.

Bouwwereld, regering en parlement moeten zich gezamenlijk inspannen de woningproductie weer te brengen op een peil dat noodzakelijk is om aan de vraag naar nieuwe woningen te voldoen. Om jonge gezinnen een woning te bieden, oude woningen te vervangen, de binnensteden op te knappen en groepen, zoals ongehuwden, bejaarden, werkende jongeren en buitenlandse werknemers aan een behoorlijke huisvesting te helpen, zullen in de komende tijd meer nieuwe woningen per jaar worden gebouwd, dan thans het geval is.

Het beleid, gericht op de stadsvernieuwing moet ten deel hebben de kwaliteit van het wonen en leven in de steden te verbeteren. Zeer zorgvuldig zal daarbij steeds gekozen moeten worden tussen verbetering van de bestaande huizen, sanering of nieuwbouw. De gemeenten moeten de eigenaren van woningen, in buurten die vernieuwd moeten worden, positief tegemoet treden. Zij dienen de huiseigenaren te stimuleren hun woningen te vernieuwen. Zij moeten steunen en dienstverleners. Particuliere eigenaren moeten van dezelfde financiële regelingen gebruik kunnen maken, als die welke gelden voor gemeentelijke woningen. Een bijzondere regeling wordt getroffen voor gedupeerde zelfstandigen.

- Het eigen woningbezit wordt krachtig bevorderd.
- De onderhoudskosten van de eigen woning worden weer aftrekbaar gemaakt voor de loon- en inkomstenbelasting.
- Huurders van woningwetwoningen wordt het recht gegeven hun woning te kopen.
- De huren worden verder geliberaliseerd en geharmoniseerd.
- De woningproductie in de gebieden met het grootste woningtekort wordt opgevoerd.
- De overheid voert een zodanig beleid, dat het voor beleggers weer aantrekkelijk wordt hun gelden in de woningbouw te beleggen.
- De rijksoverheid steunt de gemeente bij het voeren van een woningvernieuwingsbeleid, waarbij de eigenaren actief worden betrokken.
- De huisvestingsmogelijkheden voor alleenstaanden, onvolledige gezinnen en jongeren worden verruimd.

6. welzijn

Het hebben van werk, van een goed huis, van sociale zekerheid, is voor het welzijn van de mens wezenlijk. De overheid beslist niet wat welzijn is, maar schept algemene voorwaarden, die het persoonlijk welzijn van de mensen bevorderen. Welzijn is een persoonlijke ervaring, die deel uitmaakt van de onaantastbare levenssfeer van ieder individu.

Het welzijnsbeleid, dat wij voorstaan, bevordert de vrijheid, de ontplooiing van de mens en het dragen van eigen verantwoordelijkheid. Vanuit die visie kiezen wij voor een beleid, dat is gericht op de verhoging van de kwaliteit van het bestaan. De leef-, werk- en woonomstandigheden van de zwakkeren in onze samenleving moeten worden verbeterd. Zij hebben in de allereerste plaats onze hulp nodig, omdat zij veelal niet in staat zijn zelf hun welzijn te bevorderen. De overheid heeft hierbij een belangrijke taak te vervullen, ofschoon wij in een liberaal welzijnsbeleid ook een voornamelijk plaats willen inruilen voor het particulier initiatief en het vrijwilligerswerk.

Hernieuwde belangstelling voor het vrijwilligerswerk achten wij zelfs gewenst. Want zowel cliënt als hulpverlener kunnen dan hun individuele onafhankelijkheid blijven waarborgen. Het vrijwilligerswerk biedt daarnaast vele mogelijkheden tot het dragen van eigen verantwoordelijkheid. Ook is het reëel om ervan uit te gaan, dat financiële beperkingen in de weg zullen staan van een verdere intensivering en uitbreiding van de welzijnszorg door uitsluitend of overwegend beroepskrachten.

In onze opvatting is de functie van het opbouwwerk een dienstverlenende, bemiddelende en instrumentele. Het opbouwwerk dient zich te onthouden van iedere vorm van dirigisme. Het moet daarentegen signaleren, intermediair zijn, ingezicht geven in mogelijkheden en onmogelijkheden - waaronder financiële - en het moet activiteiten stimuleren, die de burgers zelf kunnen ondernemen. Om de burger zo goed mogelijk te kunnen betrekken bij het welzijnsbeleid kan dit het beste door de gemeenten worden gevoerd.

Bepaalde groepen, zoals bijvoorbeeld langdurig werklozen, buitenlandse werknemers, culturele minderheden en gehandicapten hebben recht op specifieke aandacht. Zeer zorgvuldig zal daarbij echter steeds dienen te worden gewaakt tegen het maatschappelijk geïsoleerd raken van deze groepen.

Voor wat betreft de financiering van de welzijnsvoorzieningen zijn wij van oordeel, dat de burger daarvoor, indien hij daartoe in staat is, een redelijk deel zelf moet betalen.

- Het welzijnsbeleid dient gericht te zijn op de verhoging van de kwaliteit van het bestaan, waarbij voorrang wordt gegeven aan het verbeteren van de leefomstandigheden van de zwakkeren in onze samenleving.
- In een liberaal welzijnsbeleid dient hulpvaardigheid, gebaseerd op menselijke betrokkenheid en medeverantwoordelijkheid, voorop te staan en particulier initiatief en vrijwilligerswerk bevordert te worden.
- De gemeenten zijn verantwoordelijk voor het welzijnsbeleid.

- d. Bij het treffen van welzijnsvoorzieningen dienen de burgers zoveel mogelijk te worden geraadpleegd.
- e. De bouw van zelfstandige woonvormen voor gehandicapten en de aanpassing van gebouwen aan hun omstandigheden worden bevorderd.
- f. Ondernemers en overheid zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de woon- en arbeidsomstandigheden van buitenlandse werknemers.
- g. Het beleid ten aanzien van culturele minderheden houdt rekening met hun eigen cultuur en waarden.
- h. In gebieden met een hoge structurele werkloosheid dienen de mogelijkheden onderzocht te worden voor sociaal-culturele activiteiten ten behoeve van werklozen.
- i. De burger dient voor zijn welzijn, indien hij daartoe in staat is, een redelijk deel zelf te betalen.

7. volksgezondheid

Gezondheid is een kostbaar goed. Volksgezondheid is kostbaar. Dankzij het particulier initiatief heeft de gezondheidszorg in ons land een hoog peil bereikt. Willen wij dit peil ook in de toekomst kunnen handhaven en de daarvoor benodigde mankracht en middelen kunnen opbrengen, dan is een aantal maatregelen nodig.

Want de gezondheidszorg dreigt onbeheersbaar en onbetaalbaar te worden.

De belangrijkste oorzaak van de enorme stijging van de kosten van de gezondheidszorg is, dat de instanties die zorg verlenen, te gemakkelijk tot uitbreidingen, verbeteringen en andere kosten-verhogende maatregelen kunnen overgaan, zonder verantwoordelijk te zijn voor de financiële consequenties ervan.

Een effectief instrumentarium om deze kostenstijging aan banden te leggen, moet worden geschapen.

Nieuwbouw van ziekenhuizen wordt aan banden gelegd. Voorts is het nodig, dat de werkers in de gezondheidszorg streven naar doelmatigheid en kostenbewaking bij het verrichten van hun arbeid.

De instellingen voor de gezondheidszorg dienen zich toe te leggen op samenwerking, zowel op plaatselijk niveau, als in provinciaal verband. Het vaststellen van maatstaven, die de kwaliteit van de gezondheidszorg bewaken, gelijktijdig met de beheersing van de kostenontwikkeling, is noodzakelijk.

Particuliere instellingen, zoals de kruisverenigingen, achten wij voor de preventieve gezondheidszorg van groot belang. Hun plaats en taak moet worden versterkt.

Door gerichte voorlichting inzake geboorteregeling en anti-conceptie wordt zwangerschapsafbreking zoveel mogelijk voorkomen.

Aan begeleiding bij ongewenste zwangerschappen wordt bijzondere aandacht besteed.

De patiënt heeft recht op vrije keuze van zijn arts, op informatie, op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer en op inspraak bij behandeling en verpleging.

- a. De gezondheidsvoorlichting en de preventieve gezondheidszorg worden uitgebreid.

- b. De samenwerking tussen medische en paramedische beroepsbeoefenaren, kruisverenigingen en maatschappelijk werk, werkzaam in de eerste lijn van de gezondheidszorg, dient te worden gestimuleerd.
- c. Er wordt een eigen risico ingevoerd voor ziekenfondsverzekerden.
- d. De kostenbeheersing in de gezondheidszorg wordt bij de wet geregeld.
- e. Het jaarlijks te ontwerpen sociaal budget verschaft het raamwerk van de kostenontwikkeling van de gezondheidszorg.
- f. Een algemene volksverzekering tegen ziektekosten wordt niet ingevoerd.
- g. Rechten van de patiënt worden bij wet vastgelegd.

6. de mens en zijn werk

1. inkomen en bezit

De inkomenspolitiek die wij voorstaan, beoogt een redelijk en rechtvaardig inkomen voor iedereen. Het bereiken van dat doel staat en valt met het centraal stellen door overheid en samenleving van de bestrijding van de inflatie.

Wij streven naar een samenleving waarin ieder zeker is van een behoorlijk bestaansminimum. Zij die door ziekte, ouderdom, invaliditeit of gedwongen werkloosheid niet in staat zijn in hun eigen levensonderhoud te voorzien, moeten de zekerheid hebben, dat zij kunnen beschikken over een inkomen, voldoende voor hun levensbehoeften. De zwakkeren wensen wij te beschermen.

Wij gronden onze inkomenspolitiek op de overtuiging dat het dragen van verantwoordelijkheid en het nemen van initiatieven moeten worden gestimuleerd, omdat onze samenleving daar wel bij vaart. Geen mens is gelijk aan een ander, in een liberale maatschappij zullen daarom altijd inkomensverschillen bestaan. Bepalend voor de beloning die men voor zijn werk ontvangt, behoren te zijn: de prestatie die men levert, de verantwoordelijkheid die men draagt, de inzet waarmee men werkt en de betekenis van de verrichte arbeid voor de samenleving. De inkomensvorming moet in beginsel aan de samenleving worden overgelaten. Als de overheid de inkomensverhoudingen van bovenaf tracht te regelen, leidt dat tot verstarring. Een dergelijke politiek miskent de dynamiek van onze voortdurend veranderende samenleving.

Wij zijn voorstanders van persoonlijke bezitsvorming. De overheid moet de voorwaarden scheppen om het vormen van bezit - sparen, kopen van een eigen huis en winstdeling - mogelijk en aantrekkelijk te maken.

Een wettelijk opgelegde vermogensaanwasdeling in collectief beheer gaat ten koste van bestaande winstdelingsregelingen en is strijdig met ons streven naar persoonlijke bezitsvorming. Wij geloven in een maatschappij van mondige mensen. Wij willen de werknemers de verantwoordelijkheid bieden met elkaar en in overleg met de bedrijfsleiding te beslissen over de vorm van hun aandeel in de winst.

- Het bestrijden van de inflatie is voorwaarde voor een redelijk en rechtvaardig inkomen voor iedereen.
- Het totaal van belasting- en premiedruk wordt niet verhoogd.
- Het belastingstelsel behoort het leveren van extra prestaties en het nemen van initiatieven aan te moedigen.
- Persoonlijke bezitsvorming wordt gestimuleerd.
- Een vermogensaanwasdeling in collectief beheer wordt afgewezen, winstdelingsregelingen worden bevorderd.

2. de onderneming

Een bloeiend bedrijfsleven biedt werk en welvaart en vormt het draagvlak van onze collectieve voorzieningen. De overheid moet een goed ondernemingsklimaat bevorderen. Binnen de onderneming moet een klimaat bestaan, dat leiding en werknemers zich gezamenlijk doet inzetten voor een goed functioneren ervan. Wij willen dat de werknemers meer eigen verantwoordelijkheid kunnen dragen. De werknemers moeten zich één kunnen voelen met hun bedrijf, met plezier kunnen werken, zich in hun bedrijf thuis en gelukkig kunnen voelen.

De leiding van een onderneming zal doelbewust moeten streven naar het meer inschakelen van de werknemers bij het beleid. Wij hechten grote waarde aan goed werkoverleg in de onderneming.

De positie van de ondernemingsraad moet verder worden versterkt. Over ingrijpende beslissingen - zoals inkrimping, uitbreiding en overdracht - moet de ondernemingsraad om advies worden gevraagd. Scholing en vorming van de leden van de ondernemingsraad en het contact tussen de leden van die raad en hun achterban worden bevorderd. In kleinere ondernemingen bestaat aan een wettelijk geregelde ondernemingsraad minder behoefte. Het overleg daarin kan beter en intensiever minder formeel geschieden. Wel zal overwogen moeten worden een vereenvoudigde ondernemingsraad in te stellen voor ondernemingen, die tussen de 25 en 100 werknemers hebben, als meer dan de helft van de vaste werknemers dit vraagt.

Wij wijzen het binnenhalen van de polarisatie binnen de onderneming van de hand. Wij kiezen voor harmonie. De ondernemingsleiding dient daarom deel uit te blijven maken van de ondernemingsraad.

De wijze waarop de raad van commissarissen thans wordt samengesteld, waarbij de benoeming van alle commissarissen aan het oordeel van zowel de aandeelhoudersvergadering als de ondernemingsraad is onderworpen, waarborgt een harmonische samenstelling van de raad van commissarissen. Voor de interne structuur van de vennootschappen blijven wij uitdrukkelijk het harmoniemodel boven het conflictmodel verkiezen.

Tussen de drie componenten van de onderneming kunnen conflicten rijzen, omdat op de korte termijn de verschillende belangen kunnen botsen. Maar op de lange termijn is er een gezamenlijk doel: de continuïteit van de onderneming, het optimaal functioneren ervan en de werkgelegenheid, die de onderneming biedt.

- Het werkoverleg binnen de onderneming wordt bevorderd.
- De positie van de ondernemingsraad wordt verder versterkt.

- Scholing en vorming van de leden van de ondernemingsraad worden gestimuleerd.
- Voor de kleinere ondernemingen wordt de instelling van een vereenvoudigde ondernemingsraad verplicht gesteld als een meerderheid van de werknemers dit wenst.
- In de wet op de ondernemingsraden blijft vastgelegd, dat de leiding van de onderneming deel uitmaakt van de raad.
- De structuurwetgeving van 1971, gebaseerd op het harmoniemodel, blijft onverkort van kracht.

3. zelfstandigen

Het overheidsbeleid in de meest brede zin dient gericht te zijn op bevordering van het zelfstandig ondernemerschap. Bestrijding van de inflatie, belastingverlichting en verlaging van de kosten van de sociale voorzieningen dragen daartoe bij. Het nemen van initiatieven, het dragen van verantwoordelijkheid en de bereidheid risico's te aanvaarden - eigen aan het ondernemen - zijn onmisbaar voor onze economie. De overheid dient te zorgen voor een klimaat, waarin de zelfstandigen hun belangrijk werk zo goed mogelijk kunnen verrichten. Het bestaan van gezonde middelgrote en kleine bedrijven is van belang voor onze gehele maatschappij. Deze bedrijven leveren een belangrijk deel van de werkgelegenheid en bieden een goed arbeidsklimaat. Het bestaan ervan is van zodanige betekenis dat het beleid ten aanzien van het midden- en kleinbedrijf geïntegreerd moet zijn in het gehele overheidsbeleid.

Wij bepleiten een overheidsbeleid dat door globale maatregelen een gezond en sterk ondernemingschap dient. Maatregelen die leiden tot concurrentievervalsing, die de middenstand in de greep van de overheid brengen, wijzen wij af. Beunhazerij moet worden bestreden. Paracommercialisme wordt tegengegaan.

De gemeenten dienen ervoor te waken dat buurt- en dorpshuizen niet op oneerlijke wijze concurreren met het particuliere horecabedrijf. In hun ruimtelijke ordeningsbeleid moeten de gemeenten paal en perk stellen aan het vestigen van winkel-

bedrijven op weilanden, industrieterreinen en andere perifere gebieden. Het door de overheid te voeren prijsbeleid moet ten hoogste globaal zijn. Behalve in een situatie waarin diepgaande ingrepen in onze economie nodig zijn, moet het doorberekenen van kosten mogelijk zijn.

Overheid en bedrijfsleven moeten zich inzetten voor het bevorderen van de keuzevrijheid van de mens als consument. Goede en terzake doende voorlichting zowel door de producenten zelf als door onafhankelijke organisaties is nodig.

Prijs- en hoeveelhedaanduidingen moeten worden gestandaardiseerd. Op verpakkingen en etiketten moet de consument echte informatie aantreffen.

De consument moet tegen opdringerige verkoopmethoden worden beschermd.

- a. Bestrijding van de inflatie is voor een gezond zelfstandig ondernemerschap essentieel.
- b. Het fiscaal winstbegrip wordt aangepast aan de bijzondere functie van het ondernemersinkomen.
- c. In afwachting van een aanpassing van het fiscaal winstbegrip wordt een rechtvaardige zelfstandigenaftrek in de inkomstenbelasting gehanteerd.
- d. Er is een staatssecretaris, die tot taak heeft ervoor te zorgen, dat het zelfstandigenbeleid geïntegreerd is in het algemeen overheidsbeleid.
- e. Inkomensgaranties worden, omdat zij leiden tot concurrentievervalsing, afgewezen.
- f. Beunhazerij en paracommercialisme worden bestreden.
- g. Vestiging van winkels in de wei wordt beperkt.
- h. Het prijsbeleid dient globaal te worden gevoerd.
- i. Producenten, overheid en onafhankelijke consumentenorganisaties zetten zich in goed samenspel in voor het bevorderen van de keuzevrijheid van de consument.

4. landbouw

Wij kennen aan de economische betekenis van de land- en tuinbouw een grote waarde toe. Instandhouding van een modern en goed uitgerust agrarisch produktie-apparaat achten wij noodzakelijk om in de toekomst over voldoende en betaalbaar voedsel te kunnen beschikken.

Het beleid ten aanzien van het zelfstandig ondernemerschap dat wij voorstaan, ligt ten grondslag aan onze politiek voor land- en tuinbouw.

De specifieke problemen waarmee het agrarisch bedrijfsleven te kampen heeft, vereisen een adequaat en doelgericht nationaal en Europees beleid. Het in Europees verband te voeren markt- en prijsbeleid behoort, in het belang van de producent en consument, gericht te zijn op het stabiliseren van de prijsontwikkeling van de belangrijkste landbouwprodukten, het vormen en in stand houden van voorraden in verband met de wereldvoedselvoorziening en een bevredigende inkomensvorming van de agrariërs.

De structuur van de agrarische bedrijven moet zo sterk mogelijk zijn.

De overheid zal de agrarische ondernemer de ruimte moeten

laten om op dynamische wijze zijn bedrijfsvoering aan moderne inzichten aan te passen.

Bij het ruimtelijke beleid zal het behoud van de werkgelegenheid in de agrarische gebieden zwaar moeten wegen.

Niet alle bedrijven zullen echter in stand kunnen blijven. Goede regelingen voor bedrijfsbeëindiging zijn noodzakelijk voor de direct betrokkenen en voor vergroting van andere bedrijven.

De ontwikkelingen bij de moderne landbouw maken een voortdurende afweging noodzakelijk van belangen tussen landbouw en landschap.

Schaalvergroting en ruilverkaveling vormen daarbij essentiële onderdelen.

De overheid mag haar taken op cultuur-technisch terrein niet verminderen. Aan landschappelijke waarden dient bijzonder grote aandacht te worden besteed. Een integratie van zowel landbouwkundige als landschappelijke aspecten is noodzakelijk. Daar waar zwaardere landschappelijke eisen de bedrijfsuitoefening beperken, is compensatie van inkomensderving noodzakelijk. Het instituut van de pacht wordt versterkt. Een geleidelijke verhoging van de pachtprizen is noodzakelijk. De prijs van de grond blijft bepaald door vraag en aanbod. Bij onteigening wordt de werkelijke waarde vergoed.

- a. De inkomens van de producenten in de agrarische sector moeten primair komen uit de prijs van de agrarische produkten.
- b. Het beleid van de overheid moet zodanig zijn, dat de continuïteit van het bedrijf en een redelijke levensstandaard voor de producent en zijn gezin gewaarborgd zijn.
- c. De mogelijkheid van bedrijfsbeëindiging op termijn wordt geopend; de vrijkomende grond wordt zoveel mogelijk gebruikt voor bedrijfsvergroting.
- d. Er wordt een structuurbeleid gevoerd, gericht op bedrijfsaanpassingen, verbeteringen en arbeidsverlichting van de werkers in de landbouw en hun gezinnen.
- e. Stimulering en uitvoering van cultuur-technische werken worden onverminderd voortgezet.
- f. De behartiging van de belangen van de landbouw en die van natuur en landschap dienen zoveel mogelijk geïntegreerd te worden.
- g. Het instituut van de pacht wordt versterkt.
- h. De VVD blijft vasthouden aan onteigening op basis van marktwaarde.

5. arbeidsmarkt

Werkloosheid ondermijnt het zelfbewustzijn en het zelfvertrouwen van de mens. Het is een ongeluk ontslagen te worden. Zij die werkloos worden, worden getroffen door verlies van contacten, door verlies van maatschappelijke status en vaak ook door verminderd respect thuis. Werkloosheid, vooral als ze langdurig is, werkt in hoge mate demoraliserend. Het is uit dit besef, dat wij van mening zijn, dat de overheid alles moet doen aan de bestrijding en vooral ook aan het voorkomen van werkloosheid.

Voor heel veel jongeren is het nu onmogelijk een plaats op de arbeidsmarkt te verkrijgen. Het is menselijk niet verantwoord jonge mensen aan het begin van hun beroepsleven het gevoel te geven overbodig te zijn en redelijke toekomstverwachtingen niet te kunnen vervullen. Er zal daarom moeten worden gestreefd naar een betere aansluiting van leerprogramma's in het onderwijs aan het toekomstig beroepsleven. De voorlichting over beroeps- en plaatsingsmogelijkheden en de arbeidsbemiddeling moet worden versterkt. De forse verhoging van het minimum-jeugdloon heeft bijgedragen aan de enorme stijging van de werkloosheid onder de jongeren.

Daarom moeten in de komende jaren geen extra verhogingen - dat wil zeggen verhogingen die verder gaan dan de aanpassing aan de loonindex - plaatsvinden. Pas op de plaats met de minimum-jeugdlonen is noodzakelijk, vooral voor de kansen en de toekomst van de jongeren zelf. En het is bij uitstek sociaal de wijze waarop schoolverlaters een beroep op de werkloosheidsvoorzieningen kunnen doen, kritisch te bezien, zowel wat de hoogte van de uitkeringen betreft als voor wat betreft de toepassing van het begrip passende arbeid.

Herziening van het begrip passende arbeid is ook in algemene zin nodig. De mobiliteit van de arbeid moet worden opgevoerd. De mogelijkheden tot her- en bijscholing worden verbeterd en zij die werkloos zijn, worden verplicht zich te laten her- en bijscholen, als dat uitzicht biedt op een toekomstige plaats in het arbeidsproces. De taakvervulling van de gewestelijke arbeidsbureaus wordt verbeterd.

Tot een betere arbeidsbemiddeling zal o.m. bijdragen een hechtere samenwerking tussen de gemeentelijke sociale diensten en de arbeidsbureaus.

De werkloosheid in ons land is veel groter dan de officiële cijfers zeggen.

De WAO is een verkapt werkoosheidswet geworden. Via de WAO zijn de laatste jaren veel oudere werknemers buiten het arbeidsproces geplaatst. Een aantal van hen is niet meer in staat werk te verrichten, maar een ander deel zal heel wel een plaats in het arbeidsproces kunnen behouden. En velen van hen willen dat ook. Er zijn maatregelen nodig die de ontwikkeling, waarbij oudere werknemers naar de WAO worden gesluisd, ombuigen.

Onze visie op de functie van de arbeid in het persoonlijk leven en voor het functioneren van onze samenleving, doet ons kiezen voor een beleid dat het mogelijk maakt dat mensen die willen werken, kunnen werken. Wij zijn van oordeel dat het leveren van een prestatie die materiaal of ideëel nut afwerpt, wezenlijk is voor een volwaardig menselijk bestaan. Dat geldt gelijkelijk voor vrouwen en mannen. Beiden behoren bij het vervullen van hun arbeid gelijkwaardig te worden behandeld.

Dat eist in de situatie waarin ons land thans verkeert, die gekenmerkt wordt door hoge, niet binnen enkele jaren weg te nemen werkloosheid, een politiek waarbij aandacht wordt gegeven aan de bestudering van de mogelijkheden van deeltijdarbeid, verkorting van de arbeidstijd binnen het economisch mogelijke en vervroegde of flexibele pensionering. Bovenal echter zal de komende jaren strijd moeten worden geleverd om

de werkloosheid en de inflatie te lijf te gaan. Daarom eindigen wij ons program waar wij begonnen: De VVD is van mening dat in de eerstkomende jaren absolute voorrang moet worden gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en inflatie.

- a. De leerprogramma's op de scholen moeten beter aansluiten aan de eisen die het toekomstige beroepsleven stelt.
- b. Het minimum-jeugdloon wordt voorlopig structureel niet verhoogd.
- c. De wijze waarop schoolverlaters een beroep kunnen doen op de werkloosheidsvoorzieningen wordt kritisch bezien.
- d. De criteria voor het aanvaarden van passende arbeid en om-scholing bij werkloosheid worden verbeterd en stringenter toegepast.
- e. De taakvervulling van de gewestelijke arbeidsbureaus wordt verbeterd en de coördinatie met alle uitvoeringsorganen wordt versterkt.
- f. De plaatsingsmogelijkheden voor gehandicapten en gedeel-telijk arbeidsongeschikte werknemers worden in goed sa-menspel tussen overheid en bedrijfsleven verbeterd.
- g. Er worden studies in gang gezet over deeltijdarbeid, verkort-ing van arbeidstijd, vervroegde of flexibele pensionering en de beloningsverhoudingen. Een nader onderzoek naar de plaats van de arbeid is gewenst.
- h. Tegen jeugdwerkloosheid dienen speciale maatregelen te worden getroffen.
- i. De kwaliteit van de arbeidsplaatsen dient hoge prioriteit te krijgen.
- j. In de komende jaren wordt absolute voorrang gegeven aan een samenhangende bestrijding van werkloosheid en in-flatie.

nawoord

De kiezers kunnen uit ons program zien waar wij staan.

Ons program is een sober program. Ons program markeert onze positie in de Nederlandse politiek. Het bedoelt de lijnen die ons scheiden van anderen zichtbaar te maken. Het is geschreven uit de intentie die scheidslijnen niet overdreven aan te zetten.

Die scheidslijnen niet te laten verworden tot onoverkomelijke barrières voor samenwerking met anderen.

Onafhankelijk, niet aan anderen gebonden, gaan wij de verkiezingen in. De kiezers zullen bepalen in welke richting zij wensen dat ons land in de komende jaren wordt bestuurd. Zij zullen verwachten dat wij met hun stem verantwoordelijk handelen. Van ons verwachten dat wij bij de vorming van het nieuwe kabinet ons sterk zullen maken voor de verwezenlijking van ons program. Ook van ons verwachten, dat wij bereid zullen zijn ons program niet als een dictaat bij de formatie op tafel te leggen, maar zullen trachten op basis van gelijkwaardigheid en respect het met anderen eens te worden.

Ons program is doortrokken van ons vrijheidsideaal.

De vrijheid die ons beweegt is een vrijheid in verantwoordelijkheid.

Een vrijheid die haar grenzen vindt daar waar de vrijheid van de één de vrijheid van de ander aantast. Onze vrijheid is een vrijheid in verdraagzaamheid, is een vrijheid in sociale rechtvaardigheid.

Met die beginselen gaan wij de verkiezingsstrijd in.

Wij zullen strijden voor ons ideaal: een vrije maatschappij voor vrije mensen.

Voor die strijd vragen wij uw steun.